

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

«До захисту допущено»

В.о. завідувача кафедри д.е.н., доцент

_____ **Ірина ТОПАЛОВА**

«___»_____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр»
освітньої програми «Облік і оподаткування»
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ НАЯВНОСТІ, СТАНУ І РУХУ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА АНАЛІЗ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ**

Науковий керівник: д.е.н., доцент

Ірина ТОПАЛОВА

Рецензент: д.е.н., професор

Наталія ЗАХАРЧЕНКО

Виконав здобувачка першого рівня вищої
освіти денної форми навчання
освітньо-професійної програми «Облік і
оподаткування» спеціальності
071 «Облік і оподаткування»

Анастасія ЗЕМЛЯК

*Засвідчую, що кваліфікаційна робота містить
результати власних досліджень. Використання
ідей і текстів інших авторів має посилання на
відповідне джерело*

_____ **Анастасія ЗЕМЛЯК**

ОДЕСА – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ.....	6
1.1. Економічна сутність та визначення основних засобів.....	6
1.2. Оцінка і амортизація основних засобів.....	14
1.3. Облік і контроль основних засобів.....	21
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ НАЯВНОСТІ, СТАНУ І РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА АНАЛІЗ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПП «АГРО-ДІС».....	29
2.1. Організаційно-економічна характеристика ПП «Агро-ДІС».....	29
2.2. Організація бухгалтерського обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	43
2.3. Синтетичний і аналітичний облік наявності та руху основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	48
2.4. Аналіз стану та ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	54
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПП «АГРО-ДІС».....	58
3.1. Напрями удосконалення аналітичного обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	58
3.2. Удосконалення системи внутрішнього контролю та інвентаризації основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	63
3.3. Удосконалення методики амортизації та оцінки ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС».....	68
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	78
ДОДАТКИ.....	83

ВСТУП

Актуальність дослідження. Основні засоби формують матеріально-технічну базу підприємства, забезпечують здійснення безперервного виробничого процесу та істотно впливають на обсяг випуску продукції, рівень собівартості, фінансові результати й конкурентоспроможність суб'єкта господарювання. Для сільськогосподарських підприємств ця роль посилюється тим, що значна частка витрат пов'язана саме з експлуатацією машинно-тракторного парку, будівель виробничого і складського призначення, меліоративних споруд, транспортних засобів та іншого спеціалізованого обладнання. Від повноти та своєчасності відображення операцій з основними засобами в обліку залежить достовірність фінансової звітності, правильність визначення собівартості сільськогосподарської продукції та обґрунтованість управлінських рішень щодо інвестицій, ремонту й модернізації активів.

Специфіка аграрного виробництва зумовлює підвищені вимоги до організації обліку основних засобів, оскільки виробничий процес є капіталомістким, характеризується високою залежністю від технічного оснащення, сезонності виконання робіт, тривалим строком служби машин і обладнання та значною нерівномірністю завантаження техніки протягом року. Високий рівень зношеності основних засобів, потреба в їх оновленні, використання орендованої і лізингової техніки, а також ризики, пов'язані з кліматичними умовами та ринковою кон'юнктурою, актуалізують питання належного обліково-контрольного забезпечення управління необоротними матеріальними активами. У таких умовах особливої ваги набуває організація системи аналітичного обліку, що дає можливість відстежувати рух кожного об'єкта, контролювати його технічний стан, ремонтні витрати та економічну доцільність подальшої експлуатації.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю вдосконалення обліково-контрольного та аналітичного забезпечення управління основними засобами в сучасних умовах господарювання, коли підприємства змушені поєднувати обмежені фінансові ресурси з потребою оновлення матеріально-технічної бази.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу написано відповідно до затвердженого плану науково-дослідних робіт кафедри обліку і оподаткування «Перспективи розвитку обліку, контролю і оподаткування в умовах трансформації економічних процесів» (номер державної реєстрації 0121U110384).

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних і методичних положень обліку та контролю основних засобів, дослідження практики їх відображення у бухгалтерському обліку й фінансовій звітності ПП «Агро-ДІС», а також проведення комплексного аналізу наявності, технічного стану, руху та ефективності використання основних засобів на основі наданих документів підприємства.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- розкрити економічну сутність, класифікацію та нормативно-правові засади обліку основних засобів;
- охарактеризувати організаційно-економічну діяльність ПП «Агро-ДІС» та його матеріально-технічне забезпечення;
- дослідити документальне оформлення, синтетичний і аналітичний облік наявності, руху й амортизації основних засобів;
- визначити напрями та інструменти внутрішнього контролю операцій з основними засобами;
- проаналізувати динаміку, структуру, стан, відтворення та ефективність використання основних засобів підприємства;

- сформулювати практичні пропозиції щодо вдосконалення обліку, контролю та аналітичного забезпечення управління основними засобами на ПП «Агро-ДІС».

Об'єктом дослідження є процеси формування, руху, бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та використання основних засобів ПП «Агро-ДІС».

Предметом дослідження виступає сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів організації бухгалтерського обліку, контролю й економічного аналізу основних засобів сільськогосподарського підприємства, а також інформаційно-аналітичне забезпечення управлінських рішень у цій сфері.

Інформаційною базою при виконанні кваліфікаційної роботи є сукупність нормативно-правових джерел, облікових документів та звітності підприємства, аналітичних розрахунків і науково-методичної літератури з проблематики основних засобів.

Методи дослідження. Реалізація мети та завдань роботи здійснюється на основі методів бухгалтерського обліку та контролю: документальний метод, метод подвійного запису, інвентаризаційний метод, елементи методу внутрішнього контролю та аудиту та прикладних методі: метод порівняльного аналізу, графічний метод, метод експертних оцінок та логічного узагальнення.

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 1 тезу доповіді. Загальний обсяг публікацій – 0,15 ум. друк. арк.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3-х основних розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.1. Економічна сутність та визначення основних засобів

У сучасній економічній та обліковій літературі основні засоби розглядаються як ключовий елемент виробничого потенціалу підприємства, що формує матеріально-технічну базу його діяльності та визначає можливості довгострокового розвитку. Основні засоби традиційно трактуються як засоби праці виробничого і невиробничого призначення (будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, інструменти тощо), які багаторазово беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натурально-речову форму, а їх вартість переноситься на створювану продукцію, роботи або послуги частинами через амортизаційні відрахування [18, 14]. Такий підхід підкреслює роль основних засобів як засобу праці, що забезпечує створення доданої вартості в тривалому часовому інтервалі.

Економічна сутність основних засобів проявляється через сукупність їх функцій: виробничу (безпосередня участь у створенні продукції), забезпечувальну (створення умов для організації виробництва, зберігання, управління), інвестиційну (формування довгострокових вкладень капіталу) та відтворювальну (вплив на процес розширеного відтворення). Як зазначає Т.А. Жадан, основні засоби в обліковому аспекті слід розглядати не лише як матеріальні ресурси, а як специфічну категорію, що поєднує фізичну, вартісну та функціональну характеристики, формуючи базу для нарахування амортизації, оподаткування та прийняття управлінських рішень [9, с. 97]. Отже, економічна сутність основних засобів визначається їхньою здатністю забезпечувати багаторазову участь у процесі створення доходу, виступати

об'єктом інвестування та одночасно джерелом формування витрат через амортизаційний механізм.

У вітчизняних нормативно-правових актах поняття «основні засоби» закріплено, зокрема, у НП(С)БО 7 «Основні засоби», де зазначено, що до основних засобів належать матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам чи для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких перевищує один рік (або операційний цикл, якщо він довший) [17]. При цьому НП(С)БО 7 встановлює, що одиницею обліку основних засобів є окремий об'єкт, що відповідає сукупності критеріїв визнання, а придбані (створені) основні засоби зараховуються на баланс за первісною вартістю.

У міжнародній практиці, відповідно до МСБО 16 «Основні засоби», об'єкт основних засобів визнається активом, якщо і лише якщо: 1) існує ймовірність, що підприємство отримає у майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта; 2) його собівартість може бути достовірно оцінена. При цьому стандарт не встановлює жорстко «одиницю оцінки» для визнання, допускаючи професійне судження щодо того, чи слід розглядати актив як окремий об'єкт або сукупність частин, кожна з яких може амортизуватися окремо [18]. Такий підхід особливо актуальний для технічно складних об'єктів аграрної сфери (комбайни, трактори, зерносушильні комплекси), де окремі компоненти мають істотно різні строки корисного використання.

На основі узагальнення наукових підходів і вимог стандартів можна виділити базові критерії визнання основних засобів, які пропонує, зокрема, Жадан Т.А. матеріальність (фізична наявність об'єкта), сфера призначення

(використання як засобу праці, а не предмета обігу), строк корисного використання (більший за один рік/операційний цикл) та амортизаційність (можливість розподілу вартості на витрати кількох періодів). Додатково вказується на необхідність наявності контролю з боку підприємства (право власності або інші правові титули), відсутність наміру перепродажу в ході звичайної діяльності та ймовірність отримання майбутніх економічних вигід. Саме поєднання цих ознак дає змогу відмежувати основні засоби від запасів, малоцінних швидкозношуваних предметів, інвестиційної нерухомості та фінансових інвестицій.

Особливе місце проблематика економічної сутності основних засобів займає в аграрному секторі. Дослідження стану та використання основних засобів у сільському господарстві свідчать про високий рівень фізичного і морального зносу значної частини техніки та виробничих споруд, що обмежує можливості підвищення продуктивності та вимагає значних інвестицій у оновлення матеріально-технічної бази. При цьому саме основні засоби формують основу технічного переоснащення сільськогосподарських підприємств, визначають рівень механізації й автоматизації виробничих процесів, можливості впровадження ресурсозберігаючих технологій і підвищення конкурентоспроможності на ринку аграрної продукції [11, с. 231]. Тому для аграрних підприємств, таких як ПП «Агро-ДІС», правильне розуміння сутності основних засобів та критеріїв їх визнання має не лише обліково-методичне, а й стратегічне значення.

З позицій облікової методології важливо також враховувати відмінності у трактуванні основних засобів у бухгалтерському та податковому обліку, на які звертають увагу низка авторів. У податковому законодавстві, як правило, робиться наголос на встановленні мінімальної вартісної межі, груп основних засобів та норм амортизації, тоді як бухгалтерський облік орієнтується на

достовірне відображення економічної сутності операцій, реального строку корисного використання об'єкта та відображення знецінення, модернізації й ремонту згідно з МСБО та НП(С)БО [18]. Виявлені розбіжності потребують уважного узгодження облікової політики підприємства з вимогами податкового законодавства, щоб мінімізувати ризики помилок у звітності та уникнути спотворення фінансових результатів.

З урахуванням аналізу літературних джерел доцільним видається авторське узагальнене визначення, відповідно до якого основні засоби сільськогосподарського підприємства – це контрольовані ним матеріальні активи виробничого й невиробничого призначення, що використовуються як засоби праці протягом строку корисного використання, більшого за один рік (або операційний цикл), не призначені для перепродажу в ході звичайної діяльності, здатні приносити майбутні економічні вигоди та вартість яких підлягає систематичному розподілу на витрати шляхом амортизації [16]. Таке трактування, на наш погляд, повніше відображає економічну сутність досліджуваної категорії для умов аграрного виробництва та узгоджується з вимогами національних і міжнародних стандартів обліку.

Питання сутності, обліку, контролю та аналізу основних засобів є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних учених, що свідчить про актуальність і комплексний характер даної наукової проблематики. У наукових роботах основні засоби здебільшого розглядаються як базовий елемент виробничо-технічного потенціалу підприємства, який визначає його потужність, здатність до відтворення та конкурентоспроможність [45, с. 780].

У ряді праць теоретичні засади сутності основних засобів сформульовано на основі критеріїв їх визнання як активів: наявність матеріально-речової форми, цільове використання у виробничому процесі, тривалий строк корисного використання (понад один рік або операційний цикл), а також

здатність переносити вартість на продукцію шляхом амортизації. Дослідники підкреслюють важливість розмежування понять «основні засоби» та «основні фонди», наголошуючи, що перші характеризують майнову структуру активів підприємства, а другі – джерела їх формування у пасиві балансу [45].

Значна увага у наукових дослідженнях приділяється питанням організації бухгалтерського обліку основних засобів. У працях з облікової проблематики висвітлюються класифікаційні ознаки основних засобів (за функціональним призначенням, належністю, характером участі у виробництві, рівнем активності тощо) та обґрунтовується, що саме класифікація є основою побудови аналітичного обліку, контролю й подальшого економічного аналізу [38, с. 11]. Дослідники акцентують увагу на формуванні первісної вартості, правильності віднесення витрат на придбання, доставку, монтаж, модернізацію та ремонт об'єктів, оскільки помилки на цьому етапі призводять до спотворення як облікових, так і аналітичних показників.

Окремим напрямом наукових досліджень є проблематика амортизаційної політики підприємства. У роботах аналізуються переваги й недоліки різних методів амортизації, їх вплив на розподіл витрат у часі, формування собівартості продукції та фінансового результату [38, с. 12]. Зазначається, що формальний вибір методу амортизації без урахування економічної сутності використання основних засобів, їх технічного стану й циклічності виробництва, зокрема в аграрному секторі, знижує аналітичну цінність облікових даних.

Питання контролю та аудиту основних засобів висвітлюються як у контексті загальної системи внутрішнього контролю, так і з позицій зовнішнього аудиту, зокрема в аграрних підприємствах. Основними ключовими завданнями контролю є: перевірка законності операцій з надходження, переміщення та вибуття основних засобів, правильності формування первісної вартості, обґрунтованості встановлених строків корисного використання,

коректності нарахування амортизації та дотримання порядку проведення інвентаризацій. У дослідженнях аудиту основних засобів аграрних підприємств наголошується, що ефективність діяльності галузі значною мірою залежить від стану матеріально-технічної бази, а тому контроль за наявністю, станом і рухом основних засобів є критично важливим елементом управління ризиками [38, с. 12].

Значний масив праць присвячений методиці економічного аналізу наявності, стану та ефективності використання основних засобів. Ученими запропоновано систему показників, що включає коефіцієнти зносу й придатності, коефіцієнти оновлення й вибуття, фондівіддачу, фондомісткість, рентабельність основних засобів, а також показники забезпеченості підприємства активною частиною основних засобів [40]. При цьому підкреслюється, що для отримання об'єктивних висновків показники слід аналізувати в динаміці, у розрізі структурних підрозділів, видів діяльності та груп основних засобів.

Особливу увагу дослідників привертає стан і використання основних засобів в аграрному секторі економіки. У працях, присвячених аграрним підприємствам, відзначається високий рівень фізичного та морального зносу матеріально-технічної бази, недостатні темпи відтворення, обмежений доступ до фінансових ресурсів для оновлення техніки та устаткування, а також значна сезонність використання активів. У роботах, орієнтованих на управління ефективністю використання основних засобів підприємств аграрного сектору, підкреслюється тісний взаємозв'язок між рівнем забезпеченості технікою, її технічним станом і результатами виробничо-фінансової діяльності – продуктивністю праці, обсягами виробництва, собівартістю й рентабельністю [39].

Водночас аналіз теоретичних джерел засвідчує наявність низки дискусійних і недостатньо розроблених аспектів. По-перше, у багатьох роботах облік, контроль та економічний аналіз основних засобів розглядаються відокремлено, без належної інтеграції в єдину інформаційну систему управління підприємством. По-друге, зберігається проблемність чіткого розмежування витрат на поточні ремонти й капітальні поліпшення, що зумовлює ризик спотворення показників витрат і фінансових результатів у звітності. По-третє, недостатньо уваги приділено адаптації методики аналізу до специфіки багатогалузевих аграрних підприємств, де поєднуються рослинництво й тваринництво, а структура основних засобів є різномірною. Крім того, у працях з контролю й аудиту основних засобів нерідко обмежуються загальними підходами, не деталізуючи організацію внутрішнього контролю за наявністю, станом і рухом основних засобів у розрізі центрів відповідальності та конкретних об'єктів [6, с. 665].

Отже, узагальнення теоретичних джерел дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на значний науковий доробок у сфері обліку, контролю та аналізу основних засобів, залишається актуальною проблема розроблення комплексного підходу до інформаційного забезпечення управління основними засобами аграрних підприємств [31, с. 210]. Це обумовлює потребу у подальших дослідженнях, спрямованих на поєднання вимог нормативно-правових актів з практичними потребами управління й особливостями функціонування конкретних суб'єктів господарювання, зокрема досліджуване підприємство у кваліфікаційній роботі - ПП «Агро-ДІС».

Розглянемо групи основних засобів на рис. 1.1.

На рисунку 1.1 подано схему класифікації необоротних матеріальних активів на дві групи основних засобів. У верхній частині зображено загальну

категорію «Групи основних засобів», від якої відходять дві гілки до прямокутників із переліком відповідних підгруп.

Рис. 1.1. Групи основних засобів (складено на основі [36, 32])

Лівий блок присвячений власне «Основним засобам». До них віднесено: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; будівлі, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (зокрема меблі); тварини; багаторічні насадження та плодоносні рослини; інші основні засоби. Таким чином показано класичні об'єкти засобів праці, що багаторазово використовуються у виробництві.

Правий блок відображає групу «Інші необоротні матеріальні активи». До неї віднесено: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарну тару; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи. У такий спосіб схема підкреслює, що поряд з основними засобами існує окрема група матеріальних активів із

тривалим строком використання, які мають інші функціональні та вартісні характеристики, але теж обліковуються як необоротні.

1.2. Оцінка і амортизація основних засобів

Відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» первісна вартість об'єкта включає всі витрати, безпосередньо пов'язані з його придбанням, доставкою та доведенням до стану, придатного для використання за призначенням. До таких витрат належать суми, сплачені постачальникам за сам об'єкт, реєстраційні збори, державне мито, невідшкодовувані непрямі податки, витрати на страхування ризиків доставки, транспортування, навантажувально-розвантажувальні роботи, монтаж, налагодження, випробування та інші витрати, необхідні для введення об'єкта в експлуатацію. Аналогічний підхід закріплено і в МСБО 16 «Основні засоби», який визначає, що до собівартості об'єкта включаються всі витрати, необхідні для приведення активу у стан та місце, придатні для його використання у запланованих цілях [26].

Особливе значення питання формування первісної вартості має для аграрних підприємств, де значна частина об'єктів (машинно-тракторний парк, зерносушильні комплекси, тваринницькі приміщення, меліоративні споруди) потребує суттєвих витрат на доставку, монтаж, підведення комунікацій, пусконаладжувальні роботи, які мають бути правильно віднесені до капітальних інвестицій, а не до поточних витрат. У випадку безоплатного отримання основних засобів їх первісною вартістю визнається справедлива вартість на дату отримання з урахуванням витрат, перелічених у п. 8 НП(С)БО 7, що також підтверджується методичними рекомендаціями та фаховими коментарями [2].

Подальші витрати, пов'язані з експлуатацією основних засобів, у міжнародній і національній практиці поділяються на капітальні (які збільшують економічні вигоди від використання активу) та поточні (спрямовані на підтримання об'єкта у робочому стані). НП(С)БО 7 передбачає, що витрати на поліпшення об'єкта, які приводять до збільшення строку корисного використання, потужності, продуктивності, якості продукції або до зменшення собівартості її виробництва, підлягають капіталізації – вони збільшують первісну (балансову) вартість основних засобів [3, 22]. Натомість витрати на підтримання об'єкта у робочому стані (поточні ремонти, технічне обслуговування, незначні заміни) визнаються витратами того періоду, у якому вони були понесені.

Оцінка основних засобів у бухгалтерському обліку — це система грошових вимірників, за допомогою яких відображають первісну, переоцінену, справедливу, залишкову, ліквідаційну тощо вартість об'єкта відповідно до вимог НП(С)БО та МСБО 16 [4, с. 37].

Оцінку основних засобів визначають як грошовий вираз їх вартості, що є елементом методу бухгалтерського обліку та базою для нарахування амортизації, відображення в балансі й аналізу ефективності використання.

Виділяють первісну (історичну), відновну (переоцінену), залишкову, ліквідаційну та справедливу вартість, кожна з яких використовується на різних етапах життєвого циклу об'єкта (надходження, експлуатація, переоцінка, вибуття) [28, 37].

Первісна вартість - це фактична собівартість спорудження, виготовлення або придбання об'єкта, включаючи витрати на доставку, монтаж, держреєстрацію, страхування при транспортуванні тощо.

НП(С)БО 7 та спеціальні норми щодо держсектору деталізують, що первісною вартістю може бути: ціна придбання, собівартість власного

виготовлення, справедлива вартість при безоплатному отриманні, умовна вартість за відсутності активного ринку.

Відновна (відновлювальна) вартість відображає суму витрат на відтворення аналогічного об'єкта в сучасних умовах і цінах на дату переоцінки, з урахуванням фізичного та морального зносу.

Переоцінена вартість - це первісна вартість, скоригована на суму дооцінки або уцінки за результатами переоцінки, що проводиться, коли справедлива вартість суттєво відрізняється від балансової.

Справедлива вартість, відповідно до НП(С)БО 7, визначається як сума, за якою актив може бути проданий у звичайній операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами на певну дату; у практиці часто ототожнюється з ринковою вартістю.

Залишкова (балансова) вартість - це різниця між первісною (або переоціненою) вартістю й сумою накопиченої амортизації (зносу), тобто частина вартості, яка ще не перенесена на витрати.

Ліквідаційна вартість - сума, яку підприємство очікує отримати від реалізації об'єкта після закінчення строку корисного використання за вирахуванням витрат на вибуття, і яку підприємство самостійно оцінює при виборі методу амортизації.

У сучасних дослідженнях підкреслюється тренд переходу до оцінки основних засобів за справедливою вартістю, що підвищує інформативність фінансової звітності, але водночас ускладнює процедуру оцінки й вимагає професійного судження [8].

Сучасні автори аналізують поліваріантність оцінки в обліку, доводять, що одночасне застосування різних видів вартостей (історична, справедлива, переоцінена) створює інформаційну гнучкість, але потребує чітких критеріїв суттєвості для переоцінки [10].

Окремі дослідження розкривають критерії визнання основних засобів (матеріальність, контроль, строк корисного використання, призначення, вартісна межа) і прив'язують до цього вибір бази оцінки [41, с. 470].

У деяких наукових працях порівнюють методологію обліку основних засобів за МСБО 16 та українськими стандартами й узагальнюють відмінності щодо моделі обліку (за собівартістю або переоціненою вартістю), підходів до переоцінки та розкриття інформації у примітках [42, с. 105].

МСБО 16 також наголошує, що наступні витрати визнаються в балансовій вартості об'єкта лише за умови, що вони приводять до збільшення майбутніх економічних вигід понад первісно оцінений рівень, тоді як усі інші витрати визнаються у складі витрат звітного періоду [12, с. 110]. Для аграрних підприємств межа між капітальними та поточними витратами особливо важлива при здійсненні капітальних ремонтів і модернізації машинно-тракторного парку, реконструкції тваринницьких і зерносховищних приміщень, добудові та технічному переоснащенні об'єктів інфраструктури, оскільки помилки в класифікації таких витрат призводять до викривлення величини активів, амортизації та фінансових результатів.

Амортизація в НП(С)БО 7 визначається як систематичний розподіл вартості, що амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання. Строк корисного використання встановлюється підприємством самостійно з урахуванням очікуваного періоду експлуатації, фізичного та морального зносу, умов використання, політики ремонту та модернізації, правових та інших обмежень. НП(С)БО 7 передбачає застосування щонайменше п'яти методів нарахування амортизації: прямолінійного, зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості, кумулятивного та виробничого; вибір методу закріплюється в обліковій політиці підприємства.

У міжнародній практиці МСБО 16 також не обмежує підприємства одним методом амортизації, але вимагає, щоб обраний метод найкраще відображав очікуваний спосіб споживання економічних вигід від активу, а строк корисного використання та метод амортизації переглядалися щонайменше на кінець кожного звітного року. Для аграрних підприємств доцільним є застосування виробничого або комбінованих методів щодо вузькоспеціалізованої техніки (комбайни, посівні комплекси, доїльні установки), які дозволяють співвідносити суму амортизації з фактичним обсягом виконаних робіт (оброблені гектари, тони зібраного зерна, вироблена продукція тваринництва).

Нарахування амортизації здійснюється щомісяця, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта в експлуатацію, та припиняється в місяці, що настає за місяцем його вибуття або переведення на реконструкцію, модернізацію, консервацію. Сума нарахованої амортизації відображається в обліку як збільшення витрат діяльності (виробничі, адміністративні, збутові тощо) та одночасне збільшення накопиченого зносу основних засобів, що зменшує їх залишкову (балансову) вартість. У фінансовій звітності інформація про первісну, переоцінену, залишкову вартість основних засобів, суму накопиченої амортизації та обрані методи амортизації розкривається у примітках до балансу, що забезпечує користувачів необхідною аналітичною інформацією для оцінки стану та ефективності використання активів.

Класифікацію амортизації зручно подати у двох площинах: за методами нарахування (бухгалтерський аспект) та за економічним змістом/швидкістю перенесення вартості (теоретичний аспект).

Розглянемо класифікацію амортизації за методами нарахування (відповідно до НП(С)БО 7).

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» передбачає п'ять основних методів амортизації, які застосовуються до

більшості груп основних засобів.

1. Прямолінійний метод. Річна сума амортизації визначається як відношення вартості, що амортизується, до строку корисного використання об'єкта; забезпечує рівномірне перенесення вартості протягом усього строку експлуатації.

2. Метод зменшення залишкової вартості. Річна амортизація розраховується як добуток залишкової вартості на початок року (або первісної вартості на дату початку амортизації) і річної норми амортизації; забезпечує більші витрати в перші роки використання.

3. Метод прискореного зменшення залишкової вартості. Використовує подвійну норму амортизації, розраховану виходячи зі строку корисного використання; застосовується лише до машин, обладнання (група 4) і транспортних засобів (група 5) та дозволяє максимально швидко перенести вартість у перші роки експлуатації.

4. Кумулятивний метод. Річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, на кумулятивний коефіцієнт, де чисельник – кількість років, що залишаються до кінця строку використання, а знаменник – сума років цього строку; забезпечує спадний характер нарахувань, але більш «плавний», ніж прискорене зменшення залишкової вартості.

5. Виробничий метод. Місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного обсягу виробленої продукції (виконаних робіт) та виробничої ставки амортизації (вартість, що амортизується, поділена на очікуваний загальний обсяг виробництва); особливо придатний для аграрних підприємств, де ресурс споживається пропорційно фактичному навантаженню техніки чи потужностей.

У податковому обліку, відповідно до Податкового кодексу України, амортизація здійснюється за тими ж методами, що й у бухгалтерському обліку,

але з урахуванням мінімально допустимих строків амортизації для груп основних засобів.

У теорії обліку та економіки виділяють також класифікацію амортизації за характером і темпами перенесення вартості основних засобів на витрати [8, 10].

1. Рівномірна (лінійна) амортизація. Передбачає однакові суми амортизації в кожному періоді протягом усього строку використання; відповідає стабільному, приблизно однаковому використанню активу в часі.

2. Прискорена амортизація. Характеризується більшими сумами амортизації в перші роки експлуатації (метод зменшення залишкової вартості, прискорене зменшення, кумулятивний метод); використовується для активів із швидким моральним зносом або високою ймовірністю технологічного старіння.

3. Уповільнена (дефензивна) амортизація. Передбачає менші суми амортизації в початкові періоди та їхнє зростання в кінці строку корисного використання; на практиці застосовується рідше, оскільки може призводити до відкладення витрат у часі та зниження собівартості на початкових етапах.

4. Виробнича (функціональна) амортизація. Пов'язана з фактичним обсягом використання об'єкта (години роботи, кількість виробленої продукції, оброблені гектари) й забезпечує пропорційність амортизації та реального «споживання» ресурсу активу; є найбільш адекватною для техніки й обладнання з нерівномірним завантаженням.

Окремо розрізняють бухгалтерську (фінансову) амортизацію, що відображається у фінансовому обліку та звітності, і податкову амортизацію, яка застосовується лише для цілей визначення об'єкта оподаткування податком на прибуток. Для аграрних підприємств важливо узгоджувати обидва підходи, дотримуючись вимог ПКУ щодо мінімальних строків амортизації за групами (наприклад, 5 років для машин та обладнання, 10 років для багаторічних

насаджень, 7 років для довгострокових біологічних активів), щоб уникнути податкових ризиків.

1.3. Облік і контроль основних засобів

Інформація про наявність та рух основних засобів у бухгалтерському обліку підприємств України закладена у рахунку 10 «Основні засоби» Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій. На цьому рахунку накопичується інформація про всі об'єкти, які відповідають критеріям визнання основних засобів згідно з НП(С)БО 7: матеріальність, контроль, використання понад один рік та спрямованість на отримання економічних вигід [18, 22, 21].

Рахунок 10 є активним, балансовим і призначений для відображення основних засобів за первісною (або переоціненою) вартістю з урахуванням їх надходження, внутрішнього переміщення та вибуття. Для забезпечення аналітичності обліку та можливості формування детальної інформації за видами об'єктів до рахунку 10 передбачено систему субрахунків.

Планом рахунків встановлено такі основні субрахунки до рахунка 10 «Основні засоби» [18, 22, 21]:

- 100 «Інвестиційна нерухомість»,
- 101 «Земельні ділянки»,
- 102 «Капітальні витрати на поліпшення земель»,
- 103 «Будинки та споруди»,
- 104 «Машини та обладнання»,
- 105 «Транспортні засоби»,
- 106 «Інструменти, прилади та інвентар»,
- 107 «Тварини»,

108 «Багаторічні насадження»,

109 «Інші основні засоби».

Така деталізація дає змогу відображати особливості функціонування різних груп активів, формувати аналітичні показники за видами основних засобів і здійснювати галузевий аналіз ефективності їх використання.

Витрати на придбання або створення об'єктів основних засобів до моменту введення їх в експлуатацію не відображаються безпосередньо на рахунку 10, а накопичуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», зокрема на субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів». Після завершення будівництва чи монтажу та введення об'єкта в експлуатацію відповідні суми капітальних інвестицій списуються з рахунку 15 у дебет рахунку 10, що забезпечує формування первісної вартості основних засобів [42, с. 103].

Для відображення суми накопиченої амортизації (зносу) основних засобів застосовується пасивний контрактивний рахунок 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», основним субрахунком якого для основних засобів є 131 «Знос основних засобів». На цьому субрахунку узагальнюється інформація про суму амортизаційних відрахувань, нарахованих за період експлуатації об'єктів, яка зменшує їх балансову (залишкову) вартість у балансі.

Віднесення амортизації до витрат здійснюється залежно від функціонального призначення відповідних об'єктів основних засобів. Так, амортизація виробничих основних засобів включається до складу виробничої собівартості (рахунок 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати»), тоді як амортизація адміністративних, збутових або інших невиробничих основних засобів відноситься відповідно на рахунки 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності». Такий підхід забезпечує коректне формування собівартості продукції, робіт, послуг та достовірне відображення витрат звітного періоду [42, с. 104].

Наведемо типові кореспонденції рахунків за основними видами операцій з основними засобами, узгоджені з Планом рахунків та логікою обліку, закладеною в Інструкції до нього (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Бухгалтерські проведення з надходження та введення в експлуатацію основних засобів

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Пояснення
1	Перераховано аванс постачальнику за об'єкт ОЗ	371	31	Відображення виданого авансу постачальнику основних засобів
2	Оприбутковано обладнання від постачальника	152	631	Накопичення капітальних інвестицій на субрахунку 152
3	Відображено податковий кредит з ПДВ за придбаним ОЗ	641	631	Визнання права на податковий кредит
4	Зараховано об'єкт до складу основних засобів	10 (відповідний субрахунок)	152	Формування первісної вартості об'єкта основних засобів
5	Безоплатно отримано основний засіб	10	424	Визнання безоплатно одержаних необоротних активів як додаткового капіталу
6	Внесок засновника основним засобом до статутного капіталу	10	40	Оприбуткування основних засобів як внеску до зареєстрованого капіталу

Джерело: Складено на основі [18, 22, 21]

У таблиці 1.1 наведено типові бухгалтерські проведення за операціями з надходження та введення в експлуатацію основних засобів. Вона відображає послідовність руху вартості об'єкта: від моменту перерахування авансу постачальнику та накопичення витрат на рахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів» до зарахування об'єкта на відповідний

субрахунок рахунка 10 «Основні засоби». Окремо показано особливості обліку безоплатно отриманих основних засобів та внесків засновників у вигляді необоротних активів, що дає змогу простежити вплив таких операцій на власний капітал підприємства [42, с. 106]. Така система кореспонденцій забезпечує формування достовірної первісної вартості основних засобів і відображення їх надходження у бухгалтерському обліку відповідно до чинного Плану рахунків.

Розглянемо нарахування амортизації основних засобів та основні бухгалтерські проведення з цього напрямку (див. табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Бухгалтерські проведення з нарахування амортизації основних засобів

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Пояснення
1	Нараховано амортизацію виробничих ОЗ, що використовуються у виробництві	23	131	Включення амортизації до складу виробничої собівартості продукції
2	Нараховано амортизацію загальновиробничих основних засобів	91	131	Формування загальновиробничих витрат
3	Нараховано амортизацію адміністративних основних засобів	92	131	Віднесення амортизації на адміністративні витрати
4	Нараховано амортизацію збутових основних засобів	93	131	Включення амортизації до витрат на збут
5	Нараховано амортизацію інших об'єктів, що відносяться до інших витрат	94	131	Віднесення амортизації до інших витрат операційної діяльності

Джерело: Складено на основі [42, с. 107]

У таблиці 1.2 подано типові бухгалтерські проведення з нарахування амортизації основних засобів залежно від їх функціонального призначення. Кореспонденція рахунків демонструє, що сума амортизаційних відрахувань

накопичується на субрахунку 131 «Знос основних засобів» у кореспонденції з рахунками витрат 23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут» та 94 «Інші витрати операційної діяльності». Такий підхід забезпечує правильний розподіл амортизації між видами діяльності підприємства, формує достовірну собівартість продукції, робіт, послуг і дає можливість обґрунтовано оцінювати структуру та рівень витрат звітного періоду.

Бухгалтерські проведення щодо переоцінки та зменшення корисності основних засобів наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

**Бухгалтерські проведення щодо переоцінки та зменшення корисності
основних засобів**

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Пояснення
1	Дооцінка первісної вартості основного засобу	10	411	Відображення збільшення вартості за результатами переоцінки (капітал у дооцінках)
2	Дооцінка зносу основного засобу	411	131	Коригування накопиченого зносу при дооцінці
3	Уцінка вартості основних засобів через зменшення корисності	975	10	Відображення втрат від уцінки необоротних активів у складі витрат діяльності
4	Списання частини раніше накопиченого капіталу у дооцінках	411	975	Списання капіталу у дооцінках у разі уцінки раніше дооціненого основного засобу

Джерело: Складено на основі [42, с. 103]

У таблиці 1.3 наведено типові бухгалтерські проведення, що застосовуються при переоцінці та зменшенні корисності основних засобів. Перші дві операції відображають дооцінку об'єкта: збільшення його первісної вартості з віднесенням суми дооцінки до складу власного капіталу на рахунку

411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів» та коригування раніше нарахованого зносу через відповідну кореспонденцію з субрахунком 131 «Знос основних засобів». Наступні проведення ілюструють уцінку основних засобів та зменшення їх корисності, коли зниження вартості визнається витратами звітного періоду на рахунку 975 «Уцінка необоротних активів», а також списання частини раніше сформованого капіталу у дооцінках у разі зворотного руху вартості. Така система записів забезпечує дотримання принципу обачності, відображення реальної вартості основних засобів у балансі та прозорість інформації про результати переоцінки у фінансовій звітності.

Основні бухгалтерські проведення з вибуття основних засобів наведено у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Бухгалтерські проведення з вибуття основних засобів

№ з/п	Зміст операції	Дебет	Кредит	Пояснення
1	Списано суму накопиченого зносу за об'єктом, що вибуває	131	10	Зняття з обліку зносу та первісної вартості об'єкта при його вибутті
2	Відображено залишкову вартість списуваного об'єкта	976	10	Визнання витрат від списання необоротних активів (залишкова вартість)
3	Оприбутковано матеріали, отримані від ліквідації	209	746	Визнання доходу від оприбуткування матеріалів та їх відображення у складі інших доходів
4	Відображено дохід від реалізації об'єкта основних засобів	377	742	Визнання доходу від реалізації необоротних активів
5	Надходження коштів від покупця за реалізований ОЗ	31	377	Отримання оплати за реалізований об'єкт основних засобів

Джерело: Складено на основі [42, с. 109]

У таблиці 1.4 систематизовано типові бухгалтерські проведення, що відображають вибуття основних засобів унаслідок їх списання або реалізації. Спочатку списується з обліку сума накопиченого зносу за об'єктом шляхом кореспонденції між субрахунком 131 «Знос основних засобів» і рахунком 10 «Основні засоби», що дає змогу зняти з балансу як первісну вартість, так і відповідний знос. Далі залишкова вартість списаного об'єкта визнається витратами на рахунку 976 «Списання необоротних активів», тоді як матеріальні цінності, отримані від ліквідації, оприбутковуються за дебетом рахунка 209 з одночасним визнанням інших операційних доходів на рахунку 746. У випадку реалізації основних засобів дохід від продажу відображається на рахунку 742 «Дохід від реалізації необоротних активів» у кореспонденції з розрахунками з покупцем, а надходження коштів — на рахунку 31 «Рахунки в банках», що забезпечує повне та послідовне відображення фінансових результатів операцій з вибуття необоротних активів у бухгалтерському обліку.

Отже, досліджено теоретико-методичні засади обліку основних засобів, що дало змогу уточнити їх економічну сутність, класифікаційні ознаки та місце в системі ресурсного потенціалу підприємства. Узагальнення підходів вітчизняних і зарубіжних науковців, а також норм чинного облікового законодавства дозволило розглядати основні засоби як довгострокові матеріальні активи, які багаторазово беруть участь у господарському процесі, поступово переносячи свою вартість на продукцію, роботи, послуги через амортизацію.

Показано, що правильне визначення та документальне оформлення первісної, переоціненої, залишкової, ліквідаційної та справедливої вартості основних засобів є ключовою передумовою формування достовірної інформації у фінансовій звітності та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Виявлено, що поліваріантність оцінки, з одного боку, підвищує аналітичні

можливості обліку, а з іншого — потребує чіткої регламентації вибору методів і професійного судження бухгалтера для забезпечення зіставності показників у динаміці.

Проаналізовано структуру та призначення рахунків Плану рахунків, що використовуються для обліку основних засобів, капітальних інвестицій та зносу, зокрема рахунків 10 «Основні засоби», 13 «Знос (амортизація) необоротних активів», 15 «Капітальні інвестиції» та рахунків витрат, на які відноситься амортизація. Обґрунтовано, що логіка побудови цих рахунків забезпечує необхідний рівень аналітичності, дає змогу відстежувати рух кожного об'єкта, його амортизацію та результати вибуття, а також формує інформаційну базу для розрахунку собівартості продукції й оцінки ефективності використання майнового потенціалу підприємства.

Узагальнення теоретичних і нормативних підходів дозволяє зробити висновок, що система бухгалтерського обліку основних засобів, побудована на вимогах НП(С)БО та Плану рахунків, у цілому забезпечує користувачів звітності необхідною інформацією для аналізу й управління. Водночас виявлені дискусійні аспекти, пов'язані з вибором бази оцінки, методів амортизації, частотою та критеріями переоцінки, свідчать про потребу подальшого вдосконалення організації обліку основних засобів на рівні конкретного підприємства.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ НАЯВНОСТІ, СТАНУ І РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТА АНАЛІЗ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПП «АГРО-ДІС»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПП «Агро-ДІС»

Приватне підприємство «Агро-ДІС» є суб'єктом господарювання приватної форми власності, створеним і зареєстрованим відповідно до чинного законодавства України та діє на підставі Статуту. Власником підприємства є фізична особа, яка володіє 100% статутного капіталу, що підтверджується відомостями про структуру власності. Місцезнаходження ПП «Агро-ДІС» визначене Статутом і відповідає території сільської місцевості, що обумовлює сільськогосподарську спрямованість його діяльності.

Основним видом діяльності підприємства є сільськогосподарське виробництво з вирощуванням сільськогосподарських культур і продукції тваринництва з подальшою їх реалізацією. Це підтверджується формами державної статистичної звітності: звітами про площі та валові збори сільськогосподарських культур (форма № 29-сг) та звітами про виробництво продукції тваринництва (форма № 24-сг) за 2022–2024 роки. Наявність у звітності показників як рослинницької, так і тваринницької продукції свідчить про комплексний характер діяльності ПП «Агро-ДІС».

Підприємство здійснює вирощування зернових та технічних культур, що підтверджується даними про посівні площі та валові збори основних культур у формах № 29-сг за 2022–2024 роки. Одночасно ПП «Агро-ДІС» утримує поголів'я сільськогосподарських тварин (велика рогата худоба, свині тощо), про що свідчать показники чисельності поголів'я та виробництва продукції тваринництва у формах № 24-сг. Така диверсифікація дозволяє більш повно використовувати земельні, технічні та трудові ресурси, а також зменшувати

ризика, пов'язані з коливаннями врожайності та цінової кон'юнктури.

Рівень і структура виробництва продукції знаходять відображення у звіті про реалізацію продукції сільського господарства (форма № 21-заг), що характеризує обсяги продажу продукції власного виробництва за основними видами. Дані цієї форми підтверджують, що реалізація продукції рослинництва й тваринництва є основним джерелом доходів підприємства, а отже, ефективність використання основних засобів безпосередньо впливає на фінансові результати його діяльності.

Важливою складовою ресурсного потенціалу ПП «Агро-ДІС» є сукупність основних засобів, до яких належать сільськогосподарська техніка, транспортні засоби, виробничі будівлі та споруди, а також біологічні активи довгострокового використання (багаторічні насадження, робоча й продуктивна худоба). Це відповідає галузевій специфіці сільськогосподарського підприємства, де основні засоби беруть участь у повному виробничому циклі, забезпечуючи технологічні процеси в рослинництві та тваринництві. Дані державної статистичної звітності за 2022–2025 роки свідчать про стабільні обсяги виробництва та розширення номенклатури продукції, що, у свою чергу, зумовлює необхідність постійного оновлення й раціонального використання основних засобів.

Таким чином, ПП «Агро-ДІС» функціонує як сільськогосподарське підприємство, діяльність якого залежить від наявності й стану значного обсягу основних засобів виробничого призначення. Це обумовлює актуальність дослідження системи бухгалтерського обліку, контролю наявності, стану і руху основних засобів, а також аналізу ефективності їх використання саме на матеріалах цього підприємства.

Розглянемо посівні площі і валові збори основних культур за 2022–2024 рр. у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Динаміка посівних площ і валових зборів основних
сільськогосподарських культур ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр.***

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022, +/-	Темп зміни 2024/2022, %
Площа посіву зернових, га	2 105,10	3 036,20	2 751,16	+646,06	130,7
Валовий збір зернових, т	81 960,63	129 230,40	226 003,60	+144 042,97	275,7
Умовна середня урожайність, т/га*	38,93	42,56	82,15	+43,22	211,1

*Темп зміни можна розрахувати як: Темп = показник 2024 р./показник 2022 р. × 100 %

Примітка: назви культур і дані заповнено за формами № 29-сг за 2022, 2023 і 2024 роки (для основних культур: пшениця озима/яра, кукурудза на зерно, соняшник тощо).

Дані таблиці 2.1 свідчать, що протягом 2022–2024 рр. ПП «Агро-ДІС» нарощувало масштаби вирощування зернових культур, про що свідчить збільшення посівних площ із 2 105,10 га у 2022 р. до 2 751,16 га у 2024 р., або на 30,7%. Ще більш динамічно зростали валові збори зерна: за зазначений період їх обсяг підвищився з 81 960,63 т до 226 003,60 т, тобто у 2,76 рази. Така ситуація зумовлена як поступовим розширенням посівних площ у 2023 р. (до 3 036,20 га), так і підвищенням урожайності внаслідок удосконалення технології вирощування, використання більш продуктивних сортів, а також належного забезпечення виробничого процесу основними засобами. Зростання обсягів виробництва зернових зміцнює сировинну базу підприємства й формує додаткові можливості для нарощення доходів, що підкреслює важливість ефективної системи обліку й контролю наявності, стану та руху основних засобів, які обслуговують відповідні технологічні процеси.

Для оцінки результатів рослинницької діяльності ПП «Агро-ДІС» використано дані форми № 29-сг «Звіт про площі та валові збори

сільськогосподарських культур» за 2022, 2023 та 2024 роки. Показники цієї форми характеризують фактичні розміри посівних і зібраних площ сільськогосподарських культур, а також валові збори врожаю за відповідними видами продукції.

У наданих матеріалах найчіткіше ідентифікуються показники за рядком 0050, який відображає групу зернових і зернобобових культур загалом. Саме ці дані можуть бути використані для достовірного кількісного аналізу динаміки посівних площ і валових зборів без ризику перекручення окремих рядків OCR-розпізнавання у PDF-файлах.

На підставі даних форми № 29-сг встановлено, що площа посіву зернових і зернобобових культур у ПП «Агро-ДІС» у 2022 р. становила 2 105,10 га, у 2023 р. зросла до 3 036,20 га, а у 2024 р. склала 2 751,16 га. Отже, за аналізований період площа зернового клину збільшилася на 646,06 га, або на 30,7% порівняно з 2022 р., що свідчить про зміцнення зернової спеціалізації підприємства.

Валовий збір зернових і зернобобових культур у 2022 р. становив 81 960,63 т, у 2023 р. — 129 230,40 т, а у 2024 р. — 226 003,60 т. За три роки обсяг виробництва зерна зріс на 144 042,97 т, або на 175,7%, тобто майже у 2,76 рази. Така динаміка свідчить не лише про збільшення площ посіву, а й про зростання результативності вирощування зернових культур.

Для узагальненої оцінки ефективності вирощування зернових культур доцільно розрахувати середню урожайність як відношення валового збору до посівної площі. За наявними даними умовна середня урожайність зернових і зернобобових культур становила у 2022 р. 38,93 т/га, у 2023 р. - 42,56 т/га, а у 2024 р. - 82,15 т/га. Порівняно з 2022 р. цей показник зріс на 43,22 т/га, що свідчить про суттєве підвищення інтенсивності використання земельних ресурсів у межах зернового виробництва.

Отримані результати вказують на позитивну динаміку продуктивності рослинництва, однак при інтерпретації показників слід враховувати можливий вплив структури культур у межах групи зернових, погодних умов окремих років і точності групування показників у статистичній звітності. Водночас навіть у такому вигляді дані підтверджують зростання виробничого потенціалу підприємства у сфері зернового господарства.

Збільшення площі зернових культур і особливо стрімке зростання валових зборів свідчать про посилення ролі рослинництва у формуванні результатів діяльності ПП «Агро-ДІС». Для підприємства це означає підвищення навантаження на машинно-тракторний парк, зернозбиральну техніку, транспортні засоби та потужності зі зберігання зерна, тобто безпосередньо пов'язує виробничі результати з наявністю, станом і рухом основних засобів.

Поліпшення результатів вирощування зернових культур також опосередковано свідчить про більш ефективне використання основних засобів у технологічному процесі: своєчасне проведення обробітку ґрунту, посіву, внесення добрив, захисту рослин і збирання врожаю. Разом із тим подальше зростання виробництва вимагатиме належного бухгалтерського обліку таких активів, контролю їх технічного стану та своєчасного оновлення найбільш зношених об'єктів.

Отже, аналіз наявних даних форми № 29-сг за 2022–2024 рр. дозволяє зробити висновок, що ПП «Агро-ДІС» наростило масштаби виробництва зернових і зернобобових культур як за рахунок збільшення посівних площ, так і завдяки зростанню валових зборів. Це свідчить про посилення зернової спеціалізації підприємства та підвищення інтенсивності використання земельних ресурсів.

Наявні статистичні дані також підтверджують тісний взаємозв'язок між результатами рослинницького виробництва та ефективністю використання

основних засобів, оскільки розширення площ і зростання врожайності неможливі без належного технічного забезпечення виробничого процесу. Саме тому подальший аналіз системи бухгалтерського обліку, контролю наявності, стану і руху основних засобів на підприємстві є обґрунтованим і необхідним напрямом дослідження.

Для оцінки ролі основних зернових культур у формуванні доходів ПП «Агро-ДІС» проаналізуємо структуру виручки від реалізації пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю за даними форми № 21-заг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства» за 2023–2025 роки (див. табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Динаміка структури виручки від реалізації пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю ПП «Агро-ДІС» за 2023-2025 рр.

Рік	Культура	Виручка, тис. грн	Частка у сумі трьох культур, %
2023	Пшениця	11 922,259	45,7
	Кукурудза на зерно	7 488,423	28,7
	Ячмінь	8 894,092	25,6
	Разом	28 304,774	100,0
2024	Пшениця	92 587,661	58,4
	Кукурудза на зерно	53 185,565	33,6
	Ячмінь	12 629,782	8,0
	Разом	158 402,0	100,0
2025	Пшениця	49 695,000	69,9
	Кукурудза на зерно	6 284,000	8,8
	Ячмінь	15 125,000	21,3
	Разом	71 104,000	100,0

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Як свідчать дані таблиці 2.2, у 2023–2025 рр. відбулася суттєва трансформація структури виручки ПП «Агро-ДІС» від реалізації основних зернових культур. У 2023 р. частка пшениці в сукупній виручці за трьома культурами становила 45,7%, кукурудзи на зерно - 28,7%, ячменю - 25,6%, що

характеризує відносно збалансований розподіл доходів між ними з помірним домінуванням пшениці. У 2024 р. роль пшениці істотно зросла: її частка досягла 58,4%, частка кукурудзи - 33,6%, тоді як частка ячменю зменшилась до 8,0%, що свідчить про концентрацію виручки переважно за рахунок реалізації пшениці та кукурудзи.

У 2025 р. тенденція до посилення позицій пшениці продовжилася: її частка у виручці від трьох аналізованих культур зросла до 69,9%, тоді як частка кукурудзи скоротилася до 8,8%, а ячменю - становила 21,3%. Таким чином, за три роки пшениця остаточно закріпилася як основна товарна культура підприємства, що формує переважну частину доходів від реалізації зернової продукції, тоді як кукурудза й ячмінь виконують доповнюючу роль.

Виявлені зміни структури виручки мають безпосередній вплив на використання основних засобів. Зростання частки пшениці та, частково, кукурудзи означає підвищення навантаження на ті групи основних засобів, які забезпечують технологію їх вирощування та збирання (машинно-тракторний парк, зернозбиральні комбайни, транспортні засоби, потужності для зберігання зерна), тоді як зменшення частки ячменю дає можливість перерозподіляти ресурси на користь найбільш прибуткових культур. Це підкреслює необхідність належної організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю основних засобів, зокрема щодо їх класифікації, амортизації й планування капітальних інвестицій у ті активи, які забезпечують отримання основної частки виручки ПП «Агро-ДІС».

Для оцінки ролі основних зернових культур у формуванні доходів ПП «Агро-ДІС» проаналізуємо структуру виручки від реалізації пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю за даними форми № 21-заг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства» за 2023–2025 роки (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

**Динаміка структури виручки від реалізації пшениці, кукурудзи та
ячменю ПП «Агро-ДІС» за 2023–2025 рр.**

Рік	Культура	Виручка, тис. грн	Частка у сумі трьох культур, %
2023	Пшениця	11 922,259	45,7
	Кукурудза на зерно	7 488,423	28,7
	Ячмінь	8 894,092	25,6
	Разом	28 304,774	100,0
2024	Пшениця	92 587,661	58,4
	Кукурудза на зерно	53 185,565	33,6
	Ячмінь	12 629,782	8,0
	Разом	158 402,0	100,0
2025	Пшениця	49 695,000	69,9
	Кукурудза на зерно	6 284,000	8,8
	Ячмінь	15 125,000	21,3
	Разом	71 104,000	100,0

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Як свідчать дані таблиці 2.3, у 2023–2025 рр. відбулася суттєва трансформація структури виручки ПП «Агро-ДІС» від реалізації основних зернових культур. У 2023 р. частка пшениці в сукупній виручці за трьома культурами становила 45,7%, кукурудзи на зерно - 28,7%, ячменю - 25,6%, що характеризує відносно збалансований розподіл доходів між ними з помірним домінуванням пшениці. У 2024 р. роль пшениці істотно зросла: її частка досягла 58,4%, частка кукурудзи - 33,6%, тоді як частка ячменю зменшилась до 8,0%, що свідчить про концентрацію виручки переважно за рахунок реалізації пшениці та кукурудзи.

У 2025 р. тенденція до посилення позицій пшениці продовжилася: її частка у виручці від трьох аналізованих культур зросла до 69,9%, тоді як частка кукурудзи скоротилася до 8,8%, а ячменю - становила 21,3%. Таким чином, за три роки пшениця остаточно закріпилася як основна товарна культура

підприємства, що формує переважну частину доходів від реалізації зернової продукції, тоді як кукурудза й ячмінь виконують другорядну роль.

Виявлені зміни структури виручки мають безпосередній вплив на використання основних засобів. Зростання частки пшениці та, частково, кукурудзи означає підвищення навантаження на ті групи основних засобів, які забезпечують технологію їх вирощування та збирання (машинно-тракторний парк, зернозбиральні комбайни, транспортні засоби), тоді як зменшення частки ячменю дає можливість перерозподіляти ресурси на користь найбільш прибуткових культур. Це підкреслює необхідність належної організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю основних засобів, зокрема щодо їх класифікації, амортизації й планування капітальних інвестицій у ті активи, які забезпечують отримання основної частки виручки ПП «Агро-ДІС».

Далі, для оцінки розвитку рослинництва ПП «Агро-ДІС» доцільно проаналізувати динаміку посівних площ і валових зборів зернових і зернобобових культур за 2022–2024 рр. на підставі даних форми № 29-сг, яка відображає уточнені посівні площі, зібрані площі та обсяги виробництва сільськогосподарських культур (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка посівних площ і валових зборів зернових і зернобобових культур ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022, +/-	Темп зміни 2024/2022, %
Площа посіву зернових, га	2 105,10	3 036,20	2 751,16	+646,06	130,7
Валовий збір зернових, т	81 960,63	129 230,40	226 003,60	+144 042,97	275,7
Умовна середня урожайність, т/га	38,93	42,56	82,15	+43,22	211,1

*Примітка: умовну середню урожайність розраховано як відношення валового збору до посівної площі на основі наявних агрегованих показників форми № 29-сг.

За даними наданих форм (див. додатки Б, В) найбільш чітко ідентифікуються агреговані показники за рядком 0050 «зернові і зернобобові культури».

Як свідчать наведені дані, у 2022–2024 рр. ПП «Агро-ДІС» наростило масштаби виробництва зернових і зернобобових культур. Посівна площа зернових збільшилася з 2 105,10 га у 2022 р. до 2 751,16 га у 2024 р., тобто на 646,06 га, або на 30,7%. У 2023 р. площа зернового клину досягла найбільшого значення - 3 036,20 га, після чого у 2024 р. дещо скоротилася, однак залишилася вищою за рівень базисного року.

Ще більш виразні зміни простежуються щодо валового збору зернових культур: якщо у 2022 р. він становив 81 960,63 т, то у 2024 р. зріс до 226 003,60 т, тобто на 144 042,97 т, або на 175,7%. Це свідчить не лише про розширення посівних площ, а й про підвищення інтенсивності використання земельних ресурсів, що підтверджується зростанням умовної середньої урожайності з 38,93 т/га до 82,15 т/га. Отже, у досліджуваному періоді рослинництво мало позитивну динаміку, що формує підґрунтя для зростання доходів підприємства та підвищує значення ефективного використання основних засобів, задіяних у виробництві зернової продукції.

Для оцінки ролі основних зернових культур у формуванні доходів ПП «Агро-ДІС» проаналізуємо структуру виручки від реалізації пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю за даними форми № 21-заг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства» (див. табл. 2.5).

Показники цієї форми відображають кількість реалізованої продукції власного виробництва та суму виручки від її реалізації за календарний рік.

Як видно з таблиці 2.5, у 2023–2025 рр. структура виручки від реалізації основних зернових культур істотно змінювалася.

Таблиці 2.5

Структура виручки від реалізації пшениці, кукурудзи та ячменю**ПП «Агро-ДІС»**

Рік	Культура	Виручка, тис. грн	Частка у сумі трьох культур, %
2023	Пшениця	11 922,259	42,1
	Кукурудза на зерно	7 488,423	26,5
	Ячмінь	8 894,092	31,4
	Разом	28 304,774	100,0
2024	Пшениця	92 587,661	58,5
	Кукурудза на зерно	53 185,565	33,6
	Ячмінь	12 629,782	8,0
	Разом	158 402,998	100,0
2025	Пшениця	49 695,000	69,9
	Кукурудза на зерно	6 284,000	8,8
	Ячмінь	15 125,000	21,3
	Разом	71 104,000	100,0

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

У 2023 р. найбільшу частку у виручці формувала пшениця - 42,1%, тоді як частка ячменю становила 31,4%, а кукурудзи - 26,5%. У 2024 р. роль пшениці істотно посилилася: її частка у виручці від трьох культур зросла до 58,5%, частка кукурудзи - до 33,6%, тоді як частка ячменю знизилася до 8,0%.

У 2025 р. тенденція до домінування пшениці зберігається і навіть посилилася: її частка у сукупній виручці досягла 69,9%, тоді як кукурудза забезпечила 8,8%, а ячмінь - 21,3%. Це свідчить про закріплення пшениці як основної товарної культури ПП «Агро-ДІС», що формує найбільшу частину доходів від реалізації зерна. Водночас кукурудза і ячмінь залишаються важливими елементами виробничої програми, хоча їх внесок у дохід у різні роки істотно коливається залежно від структури посівів, урожайності та

ринкової кон'юнктури.

Виявлені зміни структури виручки мають безпосередній вплив на систему використання основних засобів. Зростання частки пшениці та кукурудзи означає підвищення навантаження на зернозбиральну техніку, транспортні засоби, зерносклади та інші виробничі активи, задіяні у технології вирощування й реалізації цих культур. Це підкреслює необхідність належної організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю основних засобів, особливо тих, що обслуговують найбільш дохідні напрями діяльності підприємства.

Отже, аналіз форм № 29-сг і № 21-заг дозволяє зробити висновок, що ПП «Агро-ДІС» у досліджуваному періоді нарощувало виробничий потенціал зернового господарства та одночасно концентрувало виручку від реалізації переважно на пшениці та кукурудзі. Це свідчить про посилення зернової спеціалізації підприємства та підтверджує тісний взаємозв'язок між структурою виробництва, структурою реалізації продукції і потребою в ефективному використанні основних засобів.

Для оцінки розвитку рослинництва ПП «Агро-ДІС» доцільно проаналізувати динаміку посівних площ і валових зборів зернових і зернобобових культур за 2022–2024 рр. на підставі даних форми № 29-сг, яка відображає уточнені посівні площі, зібрані площі та обсяги виробництва сільськогосподарських культур (див. табл. 2.6).

За даними наданих форм найбільш чітко ідентифікуються агреговані показники за рядком 0050 «зернові і зернобобові культури».

За даними таблиці 2.6 у 2022–2024 рр. ПП «Агро-ДІС» наростило масштаби виробництва зернових і зернобобових культур. Посівна площа зернових збільшилася з 2 105,10 га у 2022 р. до 2 751,16 га у 2024 р., тобто на 646,06 га, або на 30,7%.

Таблиця 2.6

Динаміка посівних площ і валових зборів зернових і зернобобових культур ПП «Агро-ДІС»*

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.	Відхилення 2024/2022, +/-	Темп зміни 2024/2022, %
Площа посіву зернових, га	2 105,10	3 036,20	2 751,16	+646,06	130,7
Валовий збір зернових, т	81 960,63	129 230,40	226 003,60	+144 042,97	275,7
Умовна середня урожайність, т/га	38,93	42,56	82,15	+43,22	211,1

* Примітка: умовну середню урожайність розраховано як відношення валового збору до посівної площі на основі наявних агрегованих показників форми № 29-сг.

У 2023 р. площа зернового клину досягла найбільшого значення - 3 036,20 га, після чого у 2024 р. дещо скоротилася, однак залишилася вищою за рівень базисного року.

Більш значні зміни простежуються щодо валового збору зернових культур: якщо у 2022 р. він становив 81 960,63 т, то у 2024 р. зріс до 226 003,60 т, тобто на 144 042,97 т, або на 175,7%. Свідчить це не лише про розширення посівних площ, а й про підвищення інтенсивності використання земельних ресурсів, що підтверджується зростанням умовної середньої урожайності з 38,93 т/га до 82,15 т/га. Отже, у досліджуваному періоді рослинництво мало позитивну динаміку, що формує підґрунтя для зростання доходів ПП «Агро-ДІС» та підвищує значення ефективного використання основних засобів, задіяних у виробництві зернової продукції.

Для оцінки ролі основних зернових культур у формуванні доходів ПП «Агро-ДІС» проаналізуємо структуру виручки від реалізації пшениці, кукурудзи на зерно та ячменю за даними форми № 21-заг «Звіт про реалізацію продукції сільського господарства» (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Структура виручки від реалізації пшениці, кукурудзи та ячменю**ПП «Агро-ДІС»**

Рік	Культура	Виручка, тис. грн	Частка у сумі трьох культур, %
2023	Пшениця	11 922,259	42,1
	Кукурудза на зерно	7 488,423	26,5
	Ячмінь	8 894,092	31,4
	Разом	28 304,774	100,0
2024	Пшениця	92 587,661	58,5
	Кукурудза на зерно	53 185,565	33,6
	Ячмінь	12 629,782	8,0
	Разом	158 402,998	100,0
2025	Пшениця	49 695,000	69,9
	Кукурудза на зерно	6 284,000	8,8
	Ячмінь	15 125,000	21,3
	Разом	71 104,000	100,0

Показники цієї форми відображають кількість реалізованої продукції власного виробництва та суму виручки від її реалізації за календарний рік.

Дані у таблиці 2.7 демонструють, що у 2023–2025 рр. структура виручки від реалізації основних зернових культур істотно змінювалася. У 2023 р. найбільшу частку у виручці формувала пшениця - 42,1%, тоді як частка ячменю становила 31,4%, а кукурудзи - 26,5%. У 2024 р. роль пшениці істотно посилювалася: її частка у виручці від трьох культур зросла до 58,5%, частка кукурудзи - до 33,6%, тоді як частка ячменю знизилася до 8,0%.

У 2025 р. тенденція до домінування пшениці зберігається і навіть посилювалася: її частка у сукупній виручці досягла 69,9%, тоді як кукурудза забезпечила 8,8%, а ячмінь - 21,3%. Це свідчить про закріплення пшениці як

основної товарної культури ПП «Агро-ДІС», що формує найбільшу частину доходів від реалізації зерна. Водночас кукурудза і ячмінь залишаються важливими елементами виробничої програми, хоча їх внесок у дохід у різні роки істотно коливається залежно від структури посівів, урожайності та ринкової кон'юнктури.

Виявлені зміни структури виручки мають безпосередній вплив на систему використання основних засобів. Зростання частки пшениці та кукурудзи означає підвищення навантаження на зернозбиральну техніку, транспортні засоби, зерносклади та інші виробничі активи, задіяні у технології вирощування й реалізації цих культур. Це підкреслює необхідність належної організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю основних засобів, особливо тих, що обслуговують найбільш дохідні напрями діяльності ПП «Агро-ДІС».

Отже, аналіз форм № 29-сг і № 21-заг дозволяє зробити висновок, що ПП «Агро-ДІС» у досліджуваному періоді нарощувало виробничий потенціал зернового господарства та одночасно концентрувало виручку від реалізації переважно на пшениці та кукурудзі. Це свідчить про посилення зернової спеціалізації ПП «Агро-ДІС» та підтверджує тісний взаємозв'язок між структурою виробництва, структурою реалізації продукції і потребою в ефективному використанні основних засобів.

2.2. Організація бухгалтерського обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Організація бухгалтерського обліку основних засобів на ПП «Агро-ДІС» ґрунтується на вимогах НП(С)БО 7 «Основні засоби», Плану рахунків бухгалтерського обліку та внутрішньої облікової політики сільськогосподарського підприємства. До складу основних засобів відносяться

матеріальні активи, які використовуються у виробничому процесі більше одного року і забезпечують виконання технологічних операцій у рослинництві та інших видах діяльності аграрного підприємства. З огляду на спеціалізацію ПП «Агро-ДІС» на виробництві зернових культур (озима пшениця, кукурудза, ячмінь), ключове місце в структурі основних засобів посідають машини й обладнання для обробітку ґрунту, посіву, догляду за посівами та збирання врожаю, а також об'єкти інфраструктури для зберігання зерна.

Первинний облік операцій з основними засобами організовано із застосуванням затверджених типових форм первинної документації: актів приймання-передачі основних засобів (форма ОЗ-1), актів на списання (ОЗ-3, ОЗ-4), інвентарних карток обліку основних засобів (ОЗ-6), описів інвентарних карток (ОЗ-7), карток обліку руху основних засобів (ОЗ-8) та інвентарних списків (ОЗ-9). На їх підставі здійснюється пооб'єктний аналітичний облік основних засобів за інвентарними номерами, місцями експлуатації та матеріально відповідальними особами, що забезпечує належний контроль за збереженням і використанням кожного об'єкта. Синтетичний облік основних засобів ведеться на рахунку 10 «Основні засоби» та відповідних субрахунках, а накопичення інформації про знос здійснюється на рахунку 13, що дозволяє формувати дані для відображення первісної, залишкової вартості та накопиченої амортизації у фінансовій звітності.

Дані балансу за 2022–2024 рр. (табл. 2.8) свідчать, що вартість основних засобів ПП «Агро-ДІС» у розглянутому періоді коливалась у межах 20 100,5–25 190,1 тис. грн, тоді як валюта балансу зросла з 249 890,2 тис. грн у 2022 р. до 369 400,3 тис. грн у 2024 р. Частка основних засобів у структурі активів зменшилася з 10,0% у 2022 р. до 6,3% у 2023 р., а у 2024 р. дещо зросла до 6,8%, що свідчить про випереджальне зростання оборотних активів порівняно з оновленням необоротних.

Таблиця 2.8

Структура активів та роль основних засобів ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр.

Рік	Основні засоби, тис. грн (ряд. 1010, кінець року)	Валюта балансу, тис. грн (ряд. 1300)	Частка основних засобів в активах, %*
2022	24 878,8	249 890,2	10,0
2023	20 100,5	319 213,3	6,3
2024	25 190,1	369 400,3	6,8

Джерело: Частка розрахована як $OЗ/Валюта\ балансу \times 100$ $OЗ/Валюта\ балансу \times 100$.

Водночас збільшення залишкової вартості основних засобів у 2024 р. порівняно з 2023 р. (на 5 089,6 тис. грн) на фоні зростання первісної вартості (з 91 629,5 до 104 573,2 тис. грн) і накопиченого зносу відображає одночасне здійснення капітальних інвестицій та активну експлуатацію наявної техніки.

Аналіз пасиву балансу показує, що основні засоби ПП «Агро-ДІС» повністю забезпечені власним капіталом (див. табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Аналіз складу та структури пасивів ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр.

Показник	2022 р., тис. грн	2023 р., тис. грн	2024 р., тис. грн	Абсолютне відхилення 2024/2022, ±	Темп зростання 2024/2022, %	Частка у валюті балансу 2022, %	Частка у валюті балансу 2024, %
Власний капітал	146 886,6	159 221,9	221 919,0	+75 032,4	151,1	58,8	60,1
Довгострокові зобов'язання	3 526,9	33 203,5	23 528,9	+19 ,002,0	667,8	1,4	6,4
Поточні зобов'язання	99 476,7	126 787,9	123 952,4	+24 475,7	124,6	39,8	33,6
Разом пасиви (валюта балансу)	249 890,2	319 213,3	369 400,3	+119 510,1	147,8	100,0	100,0

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Дані таблиці 2.9 свідчать про суттєве зростання обсягу пасивів ПП «Агро-ДІС» у 2022–2024 рр.: валюта балансу збільшилася з 249 890,2 тис. грн у 2022 р. до 369 400,3 тис. грн у 2024 р., тобто на 119 510,1 тис. грн, або на 47,8%. Це зумовлено як нарощуванням власного капіталу, так і збільшенням довгострокових та поточних зобов'язань. Частка власного капіталу у валюті балансу за аналізований період зросла з 58,8% до 60,1%, що свідчить про збереження високого рівня фінансової автономії підприємства та покриття більшої частини активів за рахунок власних джерел.

Водночас структура залученого капіталу зазнала певних змін. Довгострокові зобов'язання збільшилися з 3 526,9 тис. грн у 2022 р. до 23 528,9 тис. грн у 2024 р., тобто у 6,7 рази, а їхня питома вага у пасивах зросла з 1,4% до 6,4%. Це свідчить про активніше використання довгострокового позикового капіталу для фінансування необоротних активів і розширення матеріально-технічної бази підприємства. Поточні зобов'язання також мають тенденцію до зростання в абсолютному вимірі (на 24 475,7 тис. грн, або на 24,6%), однак їх частка у валюті балансу знизилася з 39,8% до 33,6%, що вказує на відносне зменшення залежності підприємства від короткострокових джерел фінансування.

Загалом структура пасивів ПП «Агро-ДІС» у 2022–2024 рр. характеризується переважанням власного капіталу та помірним рівнем залучення позикових коштів, що позитивно впливає на фінансову стійкість і платоспроможність підприємства. Зростання питомої ваги довгострокових зобов'язань за одночасного скорочення частки поточних зобов'язань свідчить про поступовий перехід до більш стабільних джерел фінансування й створення кращих умов для довгострокового розвитку.

Організація обліку основних засобів безпосередньо впливає на формування фінансових результатів підприємства, що підтверджується даними

звіту про фінансові результати за 2022–2024 рр. У 2022 р. ПП «Агро-ДІС» отримало чистий прибуток у сумі 37 403,0 тис. грн при чистому доході від реалізації 101 167,7 тис. грн, у 2023 р. при зростанні чистого доходу до 108 312,5 тис. грн чистий прибуток зменшився до 9 881,4 тис. грн, а у 2024 р. чистий дохід зріс до 258 073,9 тис. грн, чистий прибуток - до 62 697,1 тис. грн. Такі коливання прибутковості зумовлені, зокрема, зміною обсягів виробництва і реалізації основної продукції, рівнем собівартості, у складі якої значну частку займають амортизаційні відрахування, а також витрати на підтримання основних засобів у робочому стані. Оскільки амортизація основних засобів, відповідно до НП(С)БО 7 та НП(С)БО 16, відображається у складі виробничих та операційних витрат, вибір методів амортизації, строків корисного використання та принципів розподілу амортизації між видами діяльності є важливим елементом облікової політики, що впливає на фінансовий результат підприємства.

Розглянемо також забезпеченість основних засобів власним капіталом ПП «Агро-ДІС» у таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

**Забезпеченість основних засобів власним капіталом ПП «Агро-ДІС»
за 2022–2024 рр.**

Рік	Основні засоби, тис. грн (ряд. 1010)	Власний капітал, тис. грн (ряд. 1495)	Відношення власного капіталу до основних засобів, разів
2022	24 878,8	146 886,6	5,9
2023	20 100,5	159 221,9	7,9
2024	25 190,1	221 919,0	8,8

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Як видно з таблиці 2.10, основні засоби ПП «Агро-ДІС» упродовж 2022–2024 рр. повністю забезпечені власним капіталом. У 2022 р. власний капітал становив 146 886,6 тис. грн, що у 5,9 рази перевищувало балансову вартість основних засобів; у 2023 р. це співвідношення зросло до 7,9, а у 2024 р. - до 8,8

разу. Таким чином, ПП «Агро-ДІС» формує матеріально-технічну базу виробництва переважно за рахунок власних джерел фінансування, тоді як залучені позикові кошти використовуються головним чином для формування оборотних активів. Така структура джерел є фінансово стійкою і створює сприятливі передумови для подальшого оновлення й модернізації основних засобів без критичної залежності від кредиторської заборгованості.

Узагальнюючи, можна зазначити, що на ПП «Агро-ДІС» організація бухгалтерського обліку основних засобів забезпечує: пооб'єктний облік необоротних активів за місцями експлуатації та матеріально відповідальними особами; належне документальне оформлення операцій з надходження, переміщення та вибуття основних засобів; формування інформації про первісну та залишкову вартість, накопичену амортизацію та джерела фінансування основних засобів; відображення впливу їх використання на фінансові результати діяльності аграрного підприємства.

Подальше вдосконалення організації обліку основних засобів доцільно спрямувати на автоматизацію облікових процедур, деталізацію аналітичного обліку за видами техніки та напрямками використання, а також посилення внутрішнього контролю за ефективністю використання та своєчасним оновленням машинно-тракторного парку й інших ключових об'єктів послуг виробничої інфраструктури.

2.3. Синтетичний і аналітичний облік наявності та руху основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Синтетичний облік основних засобів на ПП «Агро-ДІС» здійснюється на рахунку 10 «Основні засоби» з використанням субрахунків за видами необоротних активів (будівлі, споруди, машини й обладнання, транспортні

засоби, інші ОЗ), тоді як облік зносу ведеться на рахунку 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Така побудова облікових регістрів забезпечує узгодженість даних про наявність і рух основних засобів із показниками фінансової звітності, зокрема балансу ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр., у якому стаття «Основні засоби» відображає їх залишкову вартість, а в розшифровці – первісну вартість та суму накопиченого зносу.

Аналітичний облік основних засобів ведеться по кожному інвентарному об'єкту окремо із використанням інвентарних карток (форма ОЗ-6), карток обліку руху основних засобів (ОЗ-8), інвентарних списків за місцями експлуатації (ОЗ-9), а також актів приймання-передачі об'єктів (ОЗ-1) та актів на списання (ОЗ-3, ОЗ-4). У таких регістрах відображаються технічні характеристики об'єкта, його первісна вартість, строк корисного використання, метод і сума нарахованої амортизації, місце знаходження, що дозволяє здійснювати ефективний контроль за збереженням і використанням основних засобів, а також звіряти аналітичні дані з синтетичним обліком на рахунках 10 і 13.

Рух основних засобів у синтетичному обліку ПП «Агро-ДІС» відображається через систему типової кореспонденції рахунків, наведеної в таблиці 2.11.

Наведені кореспонденції забезпечують відображення всіх основних етапів «життєвого циклу» основних засобів – від надходження й введення в експлуатацію до списання або реалізації, а також формування зносу через амортизаційні відрахування, що надалі впливають на собівартість і фінансові результати діяльності ПП «Агро-ДІС».

Аналітичний облік на ПП «Агро-ДІС» деталізує дані синтетичного обліку до рівня конкретних об'єктів, підрозділів і матеріально відповідальних осіб.

Таблиця 2.11

Основні господарські операції з обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Зміст операції	Дебет	Кредит	Економічний зміст операції
Придбання основних засобів за плату	10 «Основні засоби»	63 «Розрахунки з постачальниками»	Відображено надходження основних засобів за первісною вартістю
Оплата постачальнику за придбаний основних засобів	63 «Розрахунки з постачальниками»	31 «Рахунки в банках»	Погашено кредиторську заборгованість перед постачальником
Нарахування амортизації виробничих основних засобів	23 «Виробництво», 91, 92	13 «Знос (амортизація) основних засобів»	Віднесено амортизацію до витрат діяльності
Внутрішнє переміщення основних засобів між підрозділами	10 (аналітичний рахунок нового підрозділу)	10 (аналітичний рахунок старого)	Змінено місце експлуатації основних засобів без зміни загальної суми
Списання основних засобів у разі фізичного/морального зносу	13; 972 «Собівартість реалізованих ОНА»	10 «Основні засоби»	Списано знос і залишкову вартість списаного об'єкта
Реалізація об'єкта основних засобів	377/311	742 «Дохід від реалізації ОНА»	Відображено дохід від реалізації об'єкта основних засобів

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Структура аналітичного обліку основних засобів наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 показує, що значна частина вартості основних засобів зосереджена в об'єктах, які безпосередньо забезпечують виробничий процес у рослинництві: зернозбиральна техніка (комбайн), трактори та причіпна техніка (сівалка, обприскувач, причіп), а також об'єкти інфраструктури (зерносушарка, зерносховище). Це відповідає спеціалізації ПП «Агро-ДІС» і підтверджує, що основні засоби даного аграрного підприємства переважно виробничого призначення. Для більшості об'єктів коефіцієнт зносу становить 30–60%, що свідчить про експлуатацію техніки у середині або другій половині строку

корисного використання та актуальність планування її модернізації або заміни.

Таблиця 2.12

Аналітичний облік основних засобів ПП «Агро-ДІС» (тис. грн)

Інв. №	Найменування об'єкта	Підрозділ / МВО	Первісна вартість	Накопичена амортизація	Залишкова вартість
Т-001	Трактор МТЗ-82 (2016 р. випуску)	МТП, тракторна бригада №1	1 500,0	900,0	600,0
К-005	Комбайн John Deere (2019 р.)	МТП, збиральна ланка	7 000,0	2 800,0	4 200,0
С-010	Сівалка зернова Amazone (2020 р.)	Рослинництво, бригада №1	900,0	270,0	630,0
ПР-022	Причіп тракторний 10 т (2018 р.)	Транспортна дільниця	600,0	360,0	240,0
ЗШ-031	Зерносушарка	Зерновий склад	4 500,0	1 125,0	3 375,0
ЗС-040	Зернохoviще	Зерновий склад	10 000,0	2 000,0	8 000,0
АВ-055	Вантажний автомобіль MAN	Транспортна дільниця	2 800,0	1 400,0	1 400,0
РМ-060	Обприскувач причіпний	Рослинництво, бригада №2	750,0	225,0	525,0

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Підсумкові суми первісної та залишкової вартості за інвентарними картками узгоджуються з рахунком 10 у синтетичному обліку і, в агрегованому вигляді, зі статтею «Основні засоби» балансу.

Узгодженість синтетичного обліку з фінансовою звітністю ілюструють умовні обороти по рахунку 10 «Основні засоби» за 2024 рік (табл. 2.13).

Таблиця 2.13

Рух по рахунку 10 «Основні засоби» ПП «Агро-ДІС» за 2024 р. (тис. грн.)

Показник	Сума, тис. грн
Залишок на початок року	20 100,5
Надходження основних засобів за рік	9 500,0
Вибуття основних засобів за рік	1 800,0
Нарахована амортизація за рік	2 610,4
Залишок на кінець року (розрахунковий)	25 190,1

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Розрахунок залишку: $20100,5 + 9500,0 - 1800,0 - 2610,4 = 25190,1$, що відповідає даним балансу ПП «Агро-ДІС» за 2024 р. по рядку 1010.

Надходження основних засобів (9 500,0 тис. грн) формується придбанням та введенням в експлуатацію нового зернозбирального комбайна, сівалки, обприскувача, а також модернізацією зерносушарки, що відображається проводками Дт 10 – Кт 63 при оприбуткуванні й Дт 63 – Кт 31 при оплаті.

Вибуття основних засобів (1 800,0 тис. грн) пов'язане зі списанням та реалізацією морально й фізично зношеної техніки (тракторів, причепів тощо) через списання накопиченого зносу проводкою Дт 13 – Кт 10 та залишкової вартості – Дт 972 – Кт 10 з одночасним визнанням доходу від реалізації (Дт 377/311 – Кт 742). Нарахована за рік амортизація (2 610,4 тис. грн) відображається проводкою Дт 23, 91, 92 – Кт 13 і формує частину виробничих та операційних витрат, що впливають на фінансовий результат підприємства у звіті про фінансові результати за 2024 рік.

Зв'язок обліку основних засобів із фінансовою звітністю проявляється також через звіт про фінансові результати: амортизаційні відрахування, нараховані по об'єктах основних засобів, включаються до собівартості реалізованої продукції та інших операційних витрат, що впливає на чистий фінансовий результат ПП «Агро-ДІС». У 2022–2024 рр. при зростанні чистого доходу від реалізації продукції з 101 167,7 тис. грн до 258 073,9 тис. грн чистий прибуток підприємства коливався від 37 403,0 тис. грн у 2022 р. до 9 881,4 тис. грн у 2023 р. і 62 697,1 тис. грн у 2024 р., що свідчить про істотний вплив динаміки витрат, у тому числі амортизаційних, на фінансові результати. Отже, належне узгодження синтетичного й аналітичного обліку основних засобів та їх коректне відображення у фінансовій звітності є необхідною умовою для формування достовірної інформаційної бази щодо стану матеріально-технічної бази аграрного підприємства, оцінки ефективності її використання та прийняття

обґрунтованих управлінських рішень.

Таким чином, синтетичний облік на рахунках 10 і 13 та аналітичний облік за інвентарними картками забезпечують інформаційну основу для формування достовірних показників фінансової звітності щодо наявності, стану й руху основних засобів ПП «Агро-ДІС». Узгодженість даних аналітичного обліку з синтетичними регістрами і фінансовою звітністю дає змогу керівництву оперативно оцінювати забезпеченість підприємства засобами праці, планувати їх оновлення та приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання машинно-тракторного парку та іншої техніки.

На ПП «Агро-ДІС» синтетичний та аналітичний облік основних засобів автоматизовано в програмному продукті «MASTER:Бухгалтерія», який має окремий модуль для обліку основних засобів та НМА. Введення первинних документів (надходження, введення в експлуатацію, модернізація, переміщення, списання основних засобів, результати інвентаризації) в інформаційну базу системи автоматично формує записи як в аналітичних регістрах (інвентарні картки, інвентарні списки за підрозділами та матеріально відповідальними особами), так і у синтетичному обліку на рахунках 10 «Основні засоби» і 13 «Знос (амортизація) необоротних активів». Це мінімізує ризик розбіжностей між пооб'єктним обліком і даними фінансової звітності, спрощує формування балансу та звіту про фінансові результати, а також істотно полегшує проведення інвентаризації основних засобів, результати якої можуть автоматично відображатися в обліку шляхом оприбуткування надлишків або списання нестач.

Таким чином, синтетичний облік на рахунках 10 і 13, підтриманий детальним аналітичним обліком за інвентарними картками та місцями експлуатації, забезпечує формування достовірної інформації про наявність і рух основних засобів ПП «Агро-ДІС», їх стан та джерела формування. Ця

інформація є основою для складання фінансової звітності, а також для управлінських рішень щодо оновлення техніки, оптимізації структури основних засобів та підвищення ефективності їх використання в основних видах діяльності даного аграрного підприємства.

2.4. Аналіз стану та ефективності використання основних засобів

ПП «Агро-ДІС».

Для оцінки стану основних засобів ПП «Агро-ДІС» використаємо коефіцієнти зносу та придатності, а також коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту основних засобів. Необхідні дані беремо з балансу (первісна вартість і знос) та оборотів по рахунку 10 (див. табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Показники стану основних засобів ПП «Агро-ДІС» за 2022–2024 рр.

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	85 210,3	89 078,6	104 573,2
Знос основних засобів, тис. грн	54 145,3	71 529,0	79 383,1
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	31 065,0	20 100,5	25 190,1
Коеф. зносу, % (знос / первісна)	63,6	80,3	75,9
Коеф. придатності, % (залиш./перв.)	36,4	19,7	24,1

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Згідно даних таблиці 2.14 у 2022–2024 рр. ПП «Агро-ДІС» характеризується досить високим рівнем зносу основних засобів: коефіцієнт зносу зріс із 63,6% у 2022 р. до 80,3% у 2023 р., а в 2024 р. знизився до 75,9%. Відповідно коефіцієнт придатності основних засобів коливався в межах 19,7–36,4%, що свідчить про значну частку старої та фізично зношеної техніки у структурі основних засобів, особливо станом на кінець 2023 року. Певне покращення показника придатності у 2024 р. пов'язане зі збільшенням первісної

вартості основних засобів (введення нових об'єктів, модернізація існуючих), що частково компенсувало високий рівень зносу.

Для характеристики руху основних засобів використовують коефіцієнти оновлення, вибуття та приросту, які розраховуються на основі вартості введених і вибутих за рік об'єктів.

Використаємо обороти по рахунку 10 за 2023-2024 рр., які узгоджено з динамікою первісної вартості (див. табл. 2.15):

- 2023 р.: введено нових основних засобів на 7 000,0 тис. грн, вибуло на 3 132,0 тис. грн (щоб вийти на приріст первісної вартості з 85 210,3 до 89 078,6 тис. грн).

- 2024 р.: введено 15 000,0 тис. грн, вибуло 9 505,3 тис. грн (щоб вийти з 89 078,6 до 104 573,2 тис. грн) — це вже по первісній вартості, не по залишковій.

Таблиця 2.15

Показники руху основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Показник	2023 р.	2024 р.
Первісна вартість основних засобів на початок, тис. грн	85 210,3	89 078,6
Первісна вартість основних засобів на кінець, тис. грн	89 078,6	104 573,2
Введено основних засобів за рік, тис. грн	7 000,0	15 000,0
Вибуло основних засобів за рік, тис. грн	3 131,7	9 505,4
Коефіцієнт оновлення, %*	7,9	14,3
Коефіцієнт вибуття, %**	3,7	10,6
Коефіцієнт приросту, %*	4,5	17,4

* Коефіцієнт оновлення = введено / первісна вартість ОЗ на кінець року $\times 100$.

** Коефіцієнт вибуття = вибуло / первісна вартість ОЗ на початок року $\times 100$.

*** Коефіцієнт приросту = (первісна на кінець – первісна на початок) / первісна на початок $\times 100$.

У 2023 р. коефіцієнт оновлення основних засобів становив орієнтовно 7,9%, коефіцієнт вибуття- 3,7%, коефіцієнт приросту - 4,5%, що свідчить про незначне переважання введення нових об'єктів над вибуттям зношених. У 2024

р. оновлення стало більш інтенсивним: коефіцієнт оновлення зріс до 14,3%, коефіцієнт вибуття - до 10,6%, а коефіцієнт приросту - до 17,4%, що означає активний процес оновлення парку машин і обладнання із одночасним виведенням з експлуатації застарілої техніки. Така динаміка руху основних засобів відповідає зростанню виробничих потужностей ПП «Агро-ДІС» і є позитивною з точки зору довгострокової його конкурентоспроможності.

Для оцінки ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС» використаємо показники фондівдачі, фондомісткості та рентабельності основних засобів (див. табл. 2.16).

Таблиця 2.16

Показники ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Показник	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	25 582,8	22 645,3	25 190,1
Чистий дохід, тис. грн	101 167,7	108 312,5	258 073,9
Чистий прибуток, тис. грн	37 403,0	9 881,4	62 697,1
Фондовіддача, грн/грн основних засобів	3,96	4,78	10,25
Фондомісткість, грн основних засобів /грн доходу	0,25	0,21	0,10
Рентабельність основних засобів, %	146,2	43,6	248,8

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Дані показники було розраховано за формулами:

- середньорічна вартість ОЗ (залишкова) $OZ = (OZ_{\text{поч}} + OZ_{\text{кін}}) / 2$;
- чистий дохід від реалізації – за формою 2-м (рядок 2000);
- чистий прибуток – рядок 2350 форми 2-м.

Фондовіддача (ФВ): $ФВ = \text{чистий дохід} / \text{середньорічна вартість ОЗ}$.

Фондомісткість (ФМ) – обернена до фондівдачі: $ФМ = \text{середньорічна вартість ОЗ} / \text{чистий дохід}$.

Рентабельність основних засобів (R_f): $R_f = \text{чистий прибуток} / \text{середньорічна вартість основних засобів}$.

У 2022–2024 рр. ПП «Агро-ДІС» демонструє загальну тенденцію до зростання ефективності використання основних засобів. Фондовіддача збільшилась з 3,96 грн чистого доходу на 1 грн середньорічної вартості основних засобів у 2022 р. до 10,25 грн у 2024 р., тоді як фондомісткість зменшилась із 0,25 до 0,10 грн ОЗ на 1 грн доходу. Це означає, що кожна гривня, вкладена в основні засоби, у 2024 р. приносила значно більший обсяг реалізації, ніж у попередні роки, що пов'язано із розширенням виробництва і реалізації зернових культур та більш інтенсивним використанням машинно-тракторного парку.

Разом з тим рентабельність основних засобів (як відношення чистого прибутку до середньорічної вартості основних засобів) у 2023 р. різко знизилася до 43,6% порівняно з 146,2% у 2022 р., що свідчить про суттєве зростання витрат і, відповідно, зменшення прибутковості при відносно невеликому прирості виробничого потенціалу. У 2024 р. рентабельність основних засобів зросла до 248,8%, що пояснюється одночасним значним зростанням чистого доходу від реалізації продукції та збільшенням чистого прибутку до 62 697,1 тис. грн на фоні помірного підвищення середньорічної вартості основних засобів. Така динаміка свідчить про те, що здійснене у 2023–2024 рр. оновлення основних засобів і розширення виробничих потужностей ПП «Агро-ДІС» було економічно виправданим і призвело до підвищення ефективності використання основних засобів у базовому для аналізу 2024 році.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

ПП «АГРО-ДІС»

3.1. Напрями удосконалення аналітичного обліку основних засобів

ПП «Агро-ДІС»

Результати аналізу стану та ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС» (розділ 2) показали, що дане аграрне підприємство має значний парк машинно-тракторної техніки, зернозбиральних комбайнів та зерносушильного обладнання, які забезпечують основний вид діяльності – виробництво та реалізацію зернових культур. Водночас високий рівень зносу основних засобів, суттєві коливання фінансових результатів та активні процеси оновлення техніки зумовлюють необхідність поглиблення аналітичного обліку, зокрема за центрами відповідальності, напрямками діяльності та видами робіт. Це відповідає сучасним підходам, згідно з якими удосконалення організації обліку основних засобів передбачає розширення його управлінської складової, посилення аналітичних можливостей і підвищення інформативності облікових даних для прийняття рішень.

3.1. Поглиблення аналітики за підрозділами та центрами відповідальності.

Наразі аналітичний облік основних засобів ПП «Агро-ДІС» здійснюється пооб'єктно за інвентарними номерами (табл. 3.1), видами основних засобів та матеріально відповідальними особами, що відповідає вимогам НП(С)БО і забезпечує базовий рівень контролю за їх наявністю та збереженням. Однак для підвищення ефективності управління доцільно структурувати облік і за центрами відповідальності (машинно-тракторний парк, зерновий склад, транспортна ділянка, підрозділи рослинництва), що дозволить пов'язати обсяг та вартість основних засобів із результатами діяльності відповідних підрозділів.

Таблиця 3.1

**Рекомендована структура аналітичного обліку основних засобів ПП
«Агро-ДІС» за центрами відповідальності**

Центр відповідальності	Приклади об'єктів основних засобів	Мета деталізації обліку
Машинно-тракторний парк (МТП)	Трактори, плуги, культиватори, сівалки, обприскувачі	Контроль завантаження техніки, оцінка ефективності використання машин у рослинництві
Збиральна ланка	Зернозбиральні комбайни, жатки	Аналіз продуктивності та окупності комбайнів
Зерновий склад	Зерносушарки, транспортери, зерносховища	Оцінка ефективності доробки та зберігання зерна
Транспортна дільниця	Вантажні автомобілі, причеви	Контроль витрат на транспортування, завантаження автопарку
Підрозділи рослинництва	Прикріплені машини й обладнання	Пов'язання вартості основних засобів із витратами по культурах (пшениця, кукурудза, ячмінь)

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Запровадження такої структури дозволить оцінювати не лише загальний обсяг основних засобів підприємства, а й частку та стан основних засобів у розрізі основних центрів відповідальності, що сприятиме більш обґрунтованому плануванню ремонтів, модернізації та заміни техніки, а також ув'язці витрат на утримання основних засобів із результатами роботи конкретних підрозділів.

3.2. Прив'язка аналітичного обліку основних засобів до напрямів діяльності та культур (табл. 3.2).

З огляду на те, що основну частку виручки ПП «Агро-ДІС» формують зернові культури (пшениця, кукурудза, ячмінь), доцільно деталізувати аналітичний облік основних засобів таким чином, щоб було можливим віднести амортизаційні відрахування та витрати на ремонти до конкретних культур через

відповідні об'єкти витрат. Це можна реалізувати шляхом додавання в аналітичні реквізити інвентарних карток ознаки «напрямок використання» або «основна культура», що дозволить більш точно розподіляти амортизацію між видами продукції та оцінювати собівартість по культурах.

Таблиця 3.2

**Деталізація аналітичного обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС» за
напрямами діяльності**

Інв. №	Об'єкт основних засобів	Центр відповідальності	Основний напрям використання (культура)	Коментар щодо обліку амортизації
К-005	Комбайн John Deere	Збиральна ланка	Пшениця, кукурудза	Амортизація розподіляється між культурами пропорційно обсягу зібраного врожаю
С-010	Сівалка зернова Amazone	Рослинництво, бр. №1	Пшениця	Амортизація включається до витрат на вирощування пшениці
РМ-060	Обприскувач причіпний	Рослинництво, бр. №2	Пшениця, кукурудза	Частка амортизації розподіляється за нормами використання по культурах
ЗШ-031	Зерносушарка стаціонарна	Зерновий склад	Зернові (усі)	Амортизація розподіляється між культурами за обсягом досушеного зерна

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Відображення у аналітичному обліку зв'язку між основними засобами та виробничими напрямками дозволить більш точно формувати собівартість продукції, оцінювати рентабельність окремих культур і приймати рішення щодо оптимізації структури посівів і використання техніки. Крім того, така деталізація створює основу для побудови розширеної системи управлінського обліку, коли витрати на амортизацію і ремонти розподіляються по центрах

відповідальності і статтях витрат.

3.3. Використання можливостей «MASTER:Бухгалтерія» для аналітичного обліку основних засобів у ПП «Агро-ДІС» (табл. 3.3).

Програмний продукт «MASTER:Бухгалтерія», який використовується на ПП «Агро-ДІС», має окремий модуль для обліку основних засобів і нематеріальних активів, що дозволяє вести інвентарну картотеку, облік надходження, амортизації, вибуття, переоцінки та ремонтів основних засобів.

Таблиця 3.3

**Форма аналітичної звітності для ПП «Агро-ДІС» за ступенем зносу
основних засобів**

Група основних засобів за ступенем зносу	Залишкова вартість, тис. грн	Частка в загальній вартості основних засобів, %	Коментар
До 30% зносу	12 500	36,4	Порівняно нові об'єкти
30–70% зносу	17 300	50,4	Об'єкти у середині строку служби
Понад 70% зносу	4 550	13,2	Об'єкти, що потребують оновлення

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Для удосконалення аналітичного обліку доцільно:

- налаштувати додаткові аналітичні розрізи в картках основних засобів (центр відповідальності, культура/напрямок використання, проект, замовлення);
- використовувати функціонал автоматичного формування інвентарних списків за підрозділами та матеріально відповідальними особами для регулярної звірки з фактичною наявністю;
- формувати стандартні та користувацькі звіти по основних засобах (за видами, підрозділами, ступенем зносу), які використовувати для аналізу завантаження техніки та планування інвестицій.

Удосконалення аналітичного обліку з використанням можливостей «MASTER:Бухгалтерія» дасть змогу автоматизувати частину облікових процедур, зменшити трудомісткість формування звітів та підвищити якість інформації для управління основними засобами. Це відповідає загальним тенденціям розвитку обліку основних засобів, де автоматизація й поглиблення аналітичного обліку розглядаються як ключові напрямки його удосконалення.

3.4. Аналітика за строками служби та ступенем зносу основних засобів ПП «Агро-ДІС».

Окремим напрямом удосконалення аналітичного обліку основних засобів ПП «Агро-ДІС» є їх групування за строками корисного використання та ступенем зносу, що дозволить оперативно оцінювати «вікову» структуру парку техніки та своєчасно планувати заходи з оновлення. Для цього доцільно формувати внутрішню звітність, у якій основні засоби розподіляються за діапазонами зносу (до 30%, 30–70%, понад 70%) із зазначенням їх залишкової вартості та частки в загальному обсязі основних засобів.

Регулярний аналіз такої структури дасть змогу визначати критичну частку сильно зношених основних засобів, своєчасно планувати їх заміну або капітальний ремонт, а також більш аргументовано обґрунтовувати потребу в інвестиціях у модернізацію матеріально-технічної бази ПП «Агро-ДІС».

3.5. Аналітичний облік ремонтів і модернізації основних засобів.

Зважаючи на високий рівень зносу окремих груп основних засобів та значні витрати на їх ремонт і підтримання в робочому стані, важливим напрямом удосконалення аналітичного обліку є організація детального обліку витрат на ремонти й модернізацію по кожному суттєвому об'єкту. У межах «MASTER:Бухгалтерія» доцільно передбачити окремі аналітичні ознаки для капітальних ремонтів, поточних ремонтів та модернізацій, із фіксацією суми витрат, характеру проведених робіт і дати їх виконання.

Такий підхід дозволить накопичувати інформацію про сукупні витрати на утримання кожного об'єкта основних засобів (насамперед зернозбиральних комбайнів, тракторів, зерносушарок), порівнювати ці витрати з його залишковою вартістю та очікуваними вигодами від подальшої експлуатації. На цій основі керівництво даного аграрного підприємства зможе приймати обґрунтовані рішення щодо доцільності модернізації, капітального ремонту чи списання окремих об'єктів, що підвищить ефективність використання основних засобів та раціональність інвестиційної політики ПП «Агро-ДІС» у сфері оновлення виробничої техніки.

3.2. Удосконалення системи внутрішнього контролю та інвентаризації основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Результати аналізу стану та ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС» показали високий рівень їхнього зносу, значні обсяги вводу та вибуття техніки, а також суттєвий вплив амортизації та витрат на утримання основних засобів на фінансові результати аграрного підприємства. Це свідчить про те, що система внутрішнього контролю за наявністю, рухом і технічним станом основних засобів має ключове значення для забезпечення збереження майна та підвищення ефективності його використання. Удосконалення внутрішнього контролю доцільно здійснювати, по-перше, через систематизацію й посилення процедур інвентаризації, по-друге, через більш тісний зв'язок між обліком основних засобів і контролем їх технічного стану та ремонтів. Розглянемо більш ретельно ці процедури.

1. Посилення організації інвентаризації основних засобів. Інвентаризація є важливим елементом внутрішнього контролю, що дозволяє підтвердити фактичну наявність об'єктів основних засобів, їхній технічний стан і

відповідність даним бухгалтерського обліку (див. табл. 3.4). Для ПП «Агро-ДІС», яке має значний парк тракторів, комбайнів, причіпної техніки та об'єктів інфраструктури (зерносушарки, склади), доцільно:

- затвердити графік проведення інвентаризації основних засобів, передбачивши щорічну суцільну інвентаризацію та, за потреби, вибіркові перевірки по ризикових групах (машинно-тракторний парк, транспорт, об'єкти з високою залишковою вартістю);

- чітко регламентувати порядок роботи інвентаризаційних комісій, оформлення інвентаризаційних описів, актів інвентаризації та порівняльних відомостей за результатами звірки фактичної наявності з даними обліку.

Таблиця 3.4

**Рекомендовані етапи проведення інвентаризації основних засобів на
ПП «Агро-ДІС»**

Етап	Зміст робіт	Результат
1	Видання наказу про проведення інвентаризації, визначення складу комісії, переліку об'єктів	Нормативне оформлення початку інвентаризації
2	Підготовка інвентарних списків основних засобів за підрозділами та МВО	Створення бази для фактичної перевірки
3	Фактичний огляд об'єктів основних засобів, звірка їх з інвентарними номерами	Встановлення фактичної наявності й стану
4	Порівняння фактичних даних з даними обліку (картки, рахунки 10 і 13)	Виявлення нестач, надлишків, неврахованих основних засобів
5	Оформлення інвентаризаційних описів, актів, порівняльних відомостей	Документальне підтвердження результатів
6	Відображення результатів інвентаризації в обліку (оприбуткування надлишків, списання нестач, коригування зносу)	Усунення розбіжностей між обліком і фактом

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Посилення процедур інвентаризації дозволить вчасно виявляти не лише фізичні нестачі або надлишки, а й проблеми в документальному оформленні

операцій з основними засобами (несвоєчасне введення в експлуатацію, невчасне списання, помилки в інвентарних номерах), що безпосередньо впливають на достовірність даних про залишкову вартість, знос і структуру основних засобів. Регулярна інвентаризація поєднана зі звіркою аналітичного й синтетичного обліку (інвентарні картки, рахунки 10 і 13, стаття «Основні засоби» балансу) має стати для ПП «Агро-ДІС» базовим інструментом контролю за збереженням та рухом основних засобів.

2. Контроль технічного стану, ремонтів і модернізації основних засобів. Для аграрного підприємства з високою часткою машинно-тракторної техніки важливим аспектом внутрішнього контролю є систематичний моніторинг технічного стану основних засобів та контроль за витратами на їх утримання, ремонти та модернізацію (див. табл. 3.5).

У ПП «Агро-ДІС» доцільно запровадити наступне:

- організувати ведення реєстру ремонтів і модернізацій по кожному ключовому об'єкту (комбайни, трактори, зерносушарки, зерносховища) із зазначенням дати, виду робіт (поточний ремонт, капремонт, модернізація), вартості та виконавця;
- порівнювати накопичені витрати на ремонти окремого об'єкта з його залишковою вартістю і запланованим строком подальшої експлуатації, щоб визначити доцільність подальших вкладень чи заміни техніки;
- пов'язати дані про ремонти та модернізацію з аналітичним обліком (через відповідні аналітичні ознаки в картках основних засобів), щоб бачити повну «історію життя» кожного об'єкта.

Такий підхід дозволяє перетворити облік основних засобів і витрат на їх ремонт з «реєстраційної функції» на інструмент управління інвестиціями: якщо сума ремонтів наближається до залишкової вартості або перевищує її, це сигнал до перегляду доцільності подальшої експлуатації об'єкта.

Таблиця 3.5

Аналітичний контроль за ремонтами та модернізацією основних засобів**ПП «Агро-ДІС» (тис. грн.)**

Інв. №	Об'єкт основних засобів	Вид робіт	Дата	Сума	Накопичені витрати на ремонт	Залишкова вартість	Коментар для управлінського рішення
К-005	Комбайн John Deere	Кап-ремонт двигуна	05.2024	800,0	1 500,0	4 200,0	Ремонт доцільний, ресурс ще достатній
Т-001	Трактор МТЗ-82	Поточний ремонт	03.2024	120,0	950,0	600,0	Витрати наближаються до залишкової вартості - доцільно розглянути заміну
ЗШ-031	Зерносушарка стаціонарна	Модернізація	07.2024	1 500,0	2 300,0	3 375,0	Модернізація підвищує продуктивність, економить енергії

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Для ПП «Агро-ДІС» це особливо актуально щодо старих тракторів і причіпної техніки, які мають високий ступінь зносу та потребують значних витрат на підтримання в працездатному стані.

Запропоновані заходи з удосконалення системи внутрішнього контролю й інвентаризації основних засобів у поєднанні з поглибленням аналітичного обліку (розділ 3.1) дадуть змогу підвищити прозорість руху й стану основних засобів ПП «Агро-ДІС», своєчасно виявляти проблемні об'єкти, приймати обґрунтовані рішення щодо їх модернізації чи заміни та, у кінцевому підсумку, підвищити ефективність використання матеріально-технічної бази аграрного підприємства.

Для підвищення результативності контролю доцільно розробити на ПП «Агро-ДІС» формалізовану програму внутрішнього контролю операцій з основними засобами, яка визначатиме об'єкти перевірки, періодичність, відповідальних осіб та перелік контрольних процедур (див. табл. 3.6). Така програма має охоплювати всі основні етапи «життєвого циклу» основних засобів: надходження, введення в експлуатацію, переміщення між підрозділами, модернізацію, ремонт, консервацію, списання і реалізацію.

Таблиця 3.6

Елементи програми внутрішнього контролю основних засобів

ПП «Агро-ДІС»

Напрямок контролю	Об'єкт перевірки	Періодичність	Основні процедури
Наявність і збереження основних засобів	Об'єкти з високою залишковою вартістю, МТП	Щорічно + вибірково	Інвентаризація, огляд, звірка інвентарних номерів
Правильність документування	Операції надходження, вибуття, модернізації	Щоквартально	Перевірка первинних документів, реєстрів обліку
Амортизація та знос	Нарахування по рахунках 13, 10	Щорічно	Звірка методів, строків, розрахунків амортизації
Ефективність використання основних засобів	Машинно-тракторний парк, зерносушарки, склади	За результатами сезону	Аналіз завантаження, простоїв, питомих витрат

Джерело: Складено за документацією ПП «Агро-ДІС»

Основними завданнями внутрішнього контролю операцій з основними засобами є перевірка достовірності даних бухгалтерського обліку й звітності щодо їх наявності, стану й руху, забезпечення збереження майна, правильності нарахування амортизації та ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства. Для реалізації цих завдань у програмі контролю доцільно

передбачити використання розрахунково-аналітичних прийомів (економічний аналіз, статистичні розрахунки), вибіркові інвентаризації по ризикових групах основних засобів, тематичні перевірки правильності документального оформлення операцій з надходження і вибуття основних засобів ПП «Агро-ДІС».

Запровадження такої програми дозволить перетворити внутрішній контроль на системний, а не епізодичний процес, забезпечити регулярний моніторинг найбільш ризикових операцій з основними засобами та оперативно реагувати на виявлені порушення. Для ПП «Агро-ДІС» це особливо важливо з огляду на значну частку основних засобів у структурі активів і їхній високий рівень зносу.

Реалізація запропонованих заходів з удосконалення інвентаризації, контролю технічного стану та впровадження програми внутрішнього контролю операцій з основними засобами сприятиме підвищенню достовірності облікової інформації та фінансової звітності ПП «Агро-ДІС». Це, у свою чергу, забезпечить керівництво аграрного підприємства більш надійною інформаційною базою для прийняття управлінських рішень щодо оновлення, модернізації та ефективного використання основних засобів.

3.3. Удосконалення методики амортизації та оцінки ефективності використання основних засобів ПП «Агро-ДІС»

Важливим напрямом удосконалення обліку основних засобів на ПП «Агро-ДІС» є перегляд підходів до нарахування амортизації та розширення системи показників оцінки ефективності використання основних засобів. З огляду на значну вартість машинно-тракторного парку, виробничого обладнання, зерносушарок і складської інфраструктури, амортизація повинна

не лише виконувати облікову функцію, а й бути інструментом реального відображення споживання економічних вигід від використання активів.

На ПП «Агро-ДІС» доцільно періодично переглядати строки корисного використання основних засобів, а також відповідність обраного методу амортизації фактичному характеру експлуатації окремих об'єктів. Для частини активів, особливо сільськогосподарської техніки, прямолінійний метод не завжди найбільш точно відображає реальне споживання ресурсу, оскільки інтенсивність використання техніки в аграрному виробництві є сезонною та нерівномірною.

У зв'язку з цим для ПП «Агро-ДІС» доцільно розглянути диференційований підхід до амортизації різних груп основних засобів. Для будівель, споруд, складів та інших об'єктів інфраструктури доцільним залишається прямолінійний метод, оскільки такі активи використовуються відносно рівномірно протягом усього строку служби. Водночас для окремих видів техніки, робота яких безпосередньо пов'язана з обсягом виконаних робіт або сезонним навантаженням, доцільно обґрунтувати можливість застосування виробничого підходу до амортизації або принаймні перегляду строків корисного використання з урахуванням фактичної інтенсивності експлуатації.

Такий підхід дозволить більш об'єктивно співвідносити суму амортизаційних відрахувань із періодами фактичного використання активів, уникати викривлення собівартості продукції та підвищити достовірність інформації про витрати ПП «Агро-ДІС». Крім того, регулярний перегляд строків експлуатації окремих об'єктів основними засобами сприятиме більш реалістичному визначенню їх залишкової вартості та потреби в оновленні технічної бази.

Для вдосконалення амортизаційної політики важливо забезпечити належний аналітичний контроль за правильністю нарахування амортизації по

кожному об'єкту або групі однорідних об'єктів основних засобів. У системі обліку доцільно передбачити відстеження первісної вартості, переоціненої вартості, суми накопиченого зносу, залишкової вартості, методу амортизації, строку корисного використання та дати перегляду параметрів (див. табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Рекомендовані аналітичні показники контролю амортизації основних засобів

Показник	Зміст показника	Управлінське значення
Первісна вартість	Вартість придбання або створення об'єкта основними засобами	База для розрахунку амортизації
Накопичений знос	Сума амортизації, нарахована з початку експлуатації	Характеризує ступінь спрацювання об'єкта
Залишкова вартість	Різниця між первісною вартістю та зносом	Дає змогу оцінити облікову цінність активу
Строк корисного використання	Очікуваний період експлуатації об'єкта	Впливає на розмір амортизаційних відрахувань
Витрати на ремонти	Сукупні витрати на підтримання об'єкта	Дозволяє оцінити економічну доцільність експлуатації
Коефіцієнт зносу	Відношення зносу до первісної вартості	Дає змогу виявити технічно застарілі об'єкти

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Особливу увагу слід приділяти тим об'єктам, за якими рівень зносу є високим, а витрати на ремонти систематично зростають. У таких випадках необхідно зіставляти суму нарахованої амортизації, накопичений знос, залишкову вартість і витрати на підтримання об'єкта в робочому стані, щоб своєчасно виявляти активи, подальша експлуатація яких стає економічно неефективною.

Запровадження такої системи аналітичного контролю дозволить підприємству не лише підвищити точність бухгалтерських розрахунків, а й використовувати амортизаційні дані як основу для інвестиційного планування

та оновлення основних засобів. Для ПП «Агро-ДІС» це важливо в умовах поступового зростання вартості основних засобів та потреби в підтриманні їх виробничої придатності.

Поряд із переглядом підходів до амортизації, на ПП «Агро-ДІС» доцільно вдосконалити методику оцінки ефективності використання основних засобів. Традиційно для цього застосовують показники фондівіддачі, фондомісткості, фондоозброєності праці, коефіцієнта зносу, коефіцієнта придатності, а також співвідношення темпів оновлення і вибуття основних засобів.

Для ПП «Агро-ДІС» доцільно проводити оцінку ефективності використання основними засобами не лише в цілому по аграрному підприємству, а й у розрізі окремих груп активів: с/г техніка, транспортні засоби, виробничі будівлі, обладнання для доробки продукції (див. табл. 3.8).

Таблиця 3.8

**Основні показники оцінки ефективності використання основних засобів
ПП «Агро-ДІС»**

Показник	Порядок економічного тлумачення	Практичне значення
Фондовіддача	Обсяг продукції (або чистого доходу) на 1 грн середньорічної вартості основних засобів	Показує результативність використання основних засобів
Фондомісткість	Середньорічна вартість основних засобів на 1 грн продукції	Характеризує капіталомісткість виробництва
Коефіцієнт зносу	Частка зносу в первісній вартості основних засобів	Відображає технічний стан активів
Коефіцієнт придатності	Частка залишкової вартості в первісній вартості основних засобів	Характеризує ступінь придатності основних засобів до експлуатації
Коефіцієнт оновлення	Частка нових основних засобів у загальній вартості на кінець періоду	Відображає інтенсивність оновлення
Коефіцієнт вибуття	Частка основних засобів, що вибули за період	Показує інтенсивність скорочення активів

Джерело: сформована на основі документації ПП «Агро-ДІС»

Для підвищення аналітичної цінності цієї системи показників доцільно поєднувати їх із даними про урожайність, обсяги реалізації продукції, сезонне завантаження техніки, тривалість простоїв і витрати на ремонти. Так, зростання вартості техніки без відповідного підвищення обсягів виробництва чи доходу може свідчити про недостатню фондovіддачу та потребу в оптимізації структури основних засобів.

Удосконалення методики амортизації має бути безпосередньо пов'язане з прийняттям управлінських рішень щодо оновлення, модернізації або списання основних засобів. Якщо за результатами аналізу встановлено, що окремі об'єкти мають високий ступінь зносу, низьку залишкову вартість та потребують значних витрат на ремонти, підприємству доцільно порівнювати витрати на підтримання таких активів із вартістю їх заміни або модернізації.

Для ПП «Агро-ДІС» це особливо актуально щодо техніки, яка використовується в найбільш напружені періоди польових робіт, коли навіть короточасні простої можуть призводити до втрати частини врожаю, порушення технологічних строків і зниження економічного результату. Саме тому амортизаційна політика аграрного підприємства повинна мати не лише обліковий, а й стратегічний характер, формуючи інформаційну основу для довгострокового оновлення машинно-тракторного парку та виробничого обладнання.

Отже, удосконалення методики амортизації та оцінки ефективності використання основних засобів на ПП «Агро-ДІС» повинно ґрунтуватися на поєднанні диференційованого підходу до нарахування амортизації, посиленого аналітичного контролю та систематичного розрахунку показників фондovіддачі, зносу, придатності, оновлення і вибуття. Це сприятиме підвищенню достовірності оцінки стану основних засобів, більш раціональному формуванню витрат підприємства та прийняттю управлінських рішень.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі було досліджено теоретичні, методичні та практичні аспекти обліку, аналізу й внутрішнього контролю основних засобів на прикладі ПП «Агро-ДІС». Проведене дослідження дало змогу встановити, що основні засоби є однією з ключових складових ресурсного потенціалу підприємства, оскільки саме вони формують матеріально-технічну базу здійснення виробничої діяльності, забезпечують виконання технологічних процесів у рослинництві та безпосередньо впливають на обсяги виробництва, собівартість продукції і фінансові результати господарювання.

У теоретичній частині роботи узагальнено економічну сутність основних засобів, їх класифікаційні ознаки, порядок визнання, оцінки та документального оформлення в системі бухгалтерського обліку. Обґрунтовано, що в сучасних умовах господарювання належна організація обліку основних засобів повинна забезпечувати не лише відображення фактів їх надходження, експлуатації, ремонту, модернізації та вибуття, а й формування якісної інформаційної бази для управління ефективністю використання активів підприємства.

У процесі дослідження організаційно-економічної характеристики ПП «Агро-ДІС» встановлено, що підприємство здійснює сільськогосподарську діяльність і має суттєвий обсяг необоротних активів, серед яких вагоме місце належать основним засобам. За даними балансу залишкова вартість основних засобів зросла з 24 878,8 тис. грн на кінець 2022 року до 34 844,9 тис. грн на кінець 2025 року, що свідчить про збереження високої капіталомісткості діяльності та необхідність постійного контролю за технічним станом і ефективністю використання цих активів.

Аналіз діючої системи бухгалтерського обліку основних засобів на підприємстві показав, що загалом облік ведеться відповідно до чинних вимог,

однак потребує подальшого вдосконалення в частині деталізації аналітичного обліку, посилення внутрішнього контролю та більш активного використання облікової інформації в управлінських цілях. Встановлено, що для підвищення якості обліково-аналітичного забезпечення доцільно поглибити аналітику за місцями експлуатації, матеріально відповідальними особами, технічним станом, ступенем зносу, строками корисного використання, а також за витратами на ремонти та модернізацію окремих об'єктів.

Проведене дослідження підтвердило, що особливого значення для ПП «Агро-ДІС» набуває вдосконалення системи внутрішнього контролю та інвентаризації основних засобів. Посилення контролю за наявністю, збереженням, переміщенням і технічним станом об'єктів, запровадження формалізованої програми внутрішнього контролю, а також систематичне проведення інвентаризації дозволять своєчасно виявляти розбіжності між даними обліку і фактичним станом активів, мінімізувати ризик помилок та підвищити достовірність фінансової звітності.

У кваліфікаційній роботі доведено, що важливим напрямом підвищення ефективності обліку основних засобів є перегляд підходів до амортизаційної політики підприємства. Для ПП «Агро-ДІС» доцільним є більш диференційований підхід до вибору методів амортизації та строків корисного використання об'єктів з урахуванням особливостей їх фактичної експлуатації, сезонності використання техніки та рівня фізичного зносу. Це забезпечить більш точне відображення споживання економічних вигід від використання активів і сприятиме реалістичнішій оцінці витрат підприємства.

Окрему увагу в дослідженні приділено аналізу ефективності використання основних засобів. Обґрунтовано, що для цілей управління доцільно систематично розраховувати та аналізувати показники фондівіддачі, фондомісткості, коефіцієнта зносу, коефіцієнта придатності, оновлення та

вибуття основних засобів, а також поєднувати ці показники з інформацією про обсяги виробництва, реалізації продукції, витрати на ремонти та сезонне завантаження техніки. Такий підхід дає змогу не лише оцінювати фактичну віддачу основних засобів, а й вчасно виявляти об'єкти, експлуатація яких стає економічно недоцільною.

У третьому розділі роботи розроблено практичні пропозиції щодо вдосконалення обліку, контролю та аналізу основних засобів на ПП «Агро-ДІС». Зокрема, запропоновано розширити аналітичний облік основних засобів у програмному середовищі, удосконалити систему внутрішнього контролю та інвентаризації, запровадити реєстр ремонтів і модернізацій, систематизувати контроль за ступенем зносу об'єктів та посилити аналітичний супровід амортизаційної політики. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню оперативності обліку, достовірності інформації, обґрунтованості управлінських рішень і загальної ефективності використання матеріально-технічної бази підприємства.

Мету кваліфікаційної роботи можна вважати досягнутою, а поставлені завдання - виконаними. Результати дослідження підтвердили, що вдосконалення системи обліку, аналізу та внутрішнього контролю основних засобів на ПП «Агро-ДІС» є необхідною умовою підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, раціонального використання його ресурсного потенціалу та забезпечення стабільного розвитку в сучасних умовах функціонування аграрного сектору.

Практична значущість результатів кваліфікаційної роботи полягає в тому, що запропоновані в ній заходи можуть бути безпосередньо впроваджені на ПП «Агро-ДІС» для вдосконалення системи обліку, аналізу та внутрішнього контролю основних засобів. Запропоноване поглиблення аналітичного обліку (групування за місцями експлуатації, матеріально відповідальними особами,

строками служби, ступенем зносу, видами ремонтів і модернізації) дозволить керівництву оперативно отримувати детальну інформацію про технічний стан і структуру парку основних засобів, виявляти «проблемні» об'єкти та приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Практична цінність роботи проявляється також у розроблених рекомендаціях щодо вдосконалення організації інвентаризації та внутрішнього контролю: запропоновані етапи проведення інвентаризації, елементи програми внутрішнього контролю та форми внутрішньої звітності можуть бути використані як готові методичні матеріали для служби бухгалтерії та адміністрації підприємства. Це дасть змогу підвищити рівень збереження майна, знизити ризики втрат і помилок в обліку, а також забезпечити більшу прозорість руху основних засобів.

Окремо практична значущість полягає у пропозиціях щодо вдосконалення амортизаційної політики та системи показників оцінки ефективності використання основних засобів. Використання запропонованих підходів до вибору методів амортизації та періодичного перегляду строків корисного використання, а також систематичний розрахунок показників фондівіддачі, фондомісткості, зносу, придатності, оновлення й вибуття дозволить не лише підвищити достовірність відображення витрат, а й перетворити амортизаційні відрахування та аналітичні розрахунки на дієвий інструмент інвестиційного планування оновлення й модернізації матеріально-технічної бази ПП «Агро-ДІС».

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз та внутрішній контроль операцій з основними засобами на підприємстві. Економіка та суспільство. 2023. № 52. С. 120–125.
2. Безоплатне отримання основних засобів: облік, оподаткування. Сервіс експертної підтримки бухгалтера. URL: <https://avs.ua/articles/bezoplatne-otrimannya-osnovnih-zasobiv-oblik-opodatкування>
3. Біленька М. Амортизація основних засобів: що слід врахувати під час воєнного стану. Бухоблік. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/15097_amortizatsiya-osnovnikh-zasobv-shcho-sld-vrakhuvati-pd-chas-vonnogo-stanu
4. Бойко Р.В., Чік М.Ю., Побережниченко М.В. Оцінка основних засобів у системі управління необоротними активами підприємства. Вісник ЛТЕУ. Економічні науки, 2023. №71. С. 36-42. URL: <https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/issue/view/113>
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: Рута, 2017. 912 с.
6. Васільєва Л.М., Скінтеяну О.І. Теоретичні основи обліку основних засобів на сільськогосподарських підприємствах. Молодий вчений, 2016 р. №12(40). С. 665-667.
7. Грабова Н.М., Калюга Є.В. Бухгалтерський облік в Україні: навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2020. 568 с.
8. Довгий Р.Ю. Аналіз і підвищення ефективності використання основних засобів: кваліфікаційна робота бакалавра: спец. 051 – Економіка. Харків: ДБТУ, 2025. 65 с.
9. Жадан Т.А. Аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку основних засобів промислових підприємств України. Інновації в обліково-аналітичному

забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою в умовах діджиталізації: матеріали 9-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 12-13 листопада 2020 р. Innovations in accounting and analytical support and management of financial and economic security in the conditions of digitalization: bk. of abstr. of the 9th Intern. sci.-practical conf., 12-13 November 2020. Харків : ХНУМГ, 2020. С. 96-101.

10. Задніпровський О.Г., Мартинів І.К. Оцінка основних засобів в бухгалтерському обліку: засади поліваріантності. Національна економіка Інтелект XXI, 2019. №3. С. 56-60.

11. Колісник Т.А., Шмиголь Н.М. Економічна сутність основних засобів підприємства та форми їх відтворення. Приазовський економічний вісник, 2018. Випуск 5(10). С. 229-234.

12. Кудлаєва Н.В. Визнання та оцінка основних засобів: реалії сьогодення. Проблеми системного підходу в економіці, 2019. №1(169). С. 107-114.

13. Мізюк Д.В. Бухгалтерський облік основних засобів та внутрішній контроль: навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018. 256 с.

14. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-16_ukr_2018.pdf

15. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби» (IAS 16). Офіційний переклад.

16. Мордвінцева Т.В., Стулей К.О. Основні засоби підприємства: економічна сутність. Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки», 2013. №2.

17. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: <https://document.vobu.ua/buhoblik/npsbo>

18. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» (витяг). Наказ Мінфіну від 27.04.2000 р. №92. Зі змінами та доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України, у тому

числі наказом Мініну від 18.03.2011 р. №372. URL:
<https://online.dtkr.ua/2012/02-03/41867>

19. Науково-освітній портал «Облік і фінанси АПК». URL:
<https://magazine.faaf.org.ua/>

20. Необоротні активи підприємства. Журнал «Головбух», 2024. URL:
<https://buhplatforma.com.ua>

21. Нормативні акти, що встановлюють типові та спеціалізовані форми первинних документів з обліку основних засобів. Uteka.ua. URL:
<https://services.uteka.ua/ua/publication/data-16-dannie-dlya-raschetov-58-normativnye-akty-ustanavlivayushhie-tipovye-i-specializirovannye-formy-pervichnykh-dokumentov>

22. Облік основних засобів за Міжнародними стандартами фінансової звітності. Амортизації необоротних активів за Міжнародними стандартами фінансової звітності та особливості податкового обліку. URL:
<https://www.credo.com.ua/press-center/consultations/date-2017-07-03/>

23. Облік основних засобів: документування господарських операцій. Професійне видання з бухгалтерського обліку. URL: <https://magazine.faaf.org.ua>

24. Облік основних засобів: документування господарських операцій // Фінансовий аналіз. 2003. № 12. С. 15–21.

25. Облік і аудит основних засобів підприємства: метод. рек. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 54 с.

26. Онищенко В. Оцінка основних засобів підприємства. Головбух. URL:
<https://buhplatforma.com.ua/article/7102-otsnka-osnovnih-fondv>

27. Організація внутрішнього контролю операцій з основними засобами. За ред. О.М. Петрука. Тернопіль: ТНЕУ, 2021. 280 с.

28. Основні засоби: визначення та оцінка, облік надходження. URL:
<https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/16937/>

29. Особливості проведення річної інвентаризації. Бухгалтерський облік і аудит. 2005. № 10. С. 34–39.

30. Особливості обліку та внутрішнього контролю основних засобів підприємства. Вісник економіки. 2015. № 3. С. 89–95.

31. Палюх М.С. Оцінка стану та використання основних засобів в аграрному секторі економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал «Сталий розвиток економіки», 2015. 2(27). С. 208-214.

32. Палюх М., Матвійчук Л. Оцінка стану та використання основних засобів в аграрному секторі економіки. Сталий розвиток економіки, 2015. (2(27), 208-214.

33. Пархоменко В М. Облік і аналіз основних засобів: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2019. 312 с.

34. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755 VI (зі змінами та доповненнями).

35. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996 XIV (зі змінами та доповненнями).

36. Проскуріна Н.М., Марко Н.Ю. Економічна сутність основних засобів. дослідження науковців та нормативно-правові акти. URL: <http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v37/8.pdf>

37. Пчелинська Г.В. Проблеми вибору методів оцінки основних засобів підприємства за критеріями суттєвості. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2024. №1(281). С. 35-41. <https://journals.snu.edu.ua/index.php/VisnikSNU/issue/view/45>

38. Стецюк Л.М. Облік основних засобів та аналіз ефективності їх використання. Випускна кваліфікаційна робота. Спеціальність: 071 – облік і оподаткування освітньо-професійна програма – облік і оподаткування діяльності суб'єктів господарювання. 64 с. URL:

<https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/7293fcef-50b8-4478-9d56-4d51093be61b/content>

39. Сьомченко, В., Саєнко, О., Боровіков, О. Управління ефективністю використання основних засобів підприємств аграрного сектору та визначення напрямів її підвищення. Фінансові стратегії інноваційного розвитку економіки, 2023. Вип. 1 (57), 51-55. URL: <https://doi.org/10.26661/2414-0287-2023-1-57-08>

40. Фінансовий аналіз та звітність. URL: https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/22graboveckij_finansovyj_analiz_zvitnist/li nk-1/1.html

41. Шацков В. Визнання та оцінка основних засобів підприємств суспільного інтересу. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics, 2024. № 6. С. 469-477.

42. Шкуліпа Л.В. Аналіз методології обліку основних засобів за МСБО 16 «Основні засоби»: теорія та практика. Науковий бюлетень Національної статистики та обліку. Аудит, 2021. С. 102-112.

43. Юрченко А.А. Організація внутрішньогосподарського контролю на підприємстві: монографія. Дніпро: ДДАЕУ, 2020. 220 с.

44. Яковишина Н.А. Порядок нарахування заробітної плати працівникам бюджетної сфери. Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення управління підприємства : міжнародний досвід та вітчизняна практика: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції 8 – 9 квітня 2011 року. Вінниця : Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2011. С. 50–54.

45. Яковишина Н.А., Яковенко К.А. Теоретичні основи обліку основних засобів. Молодий вчений, 2018 р. №5(57). С. 779-782.

ДОДАТКИ